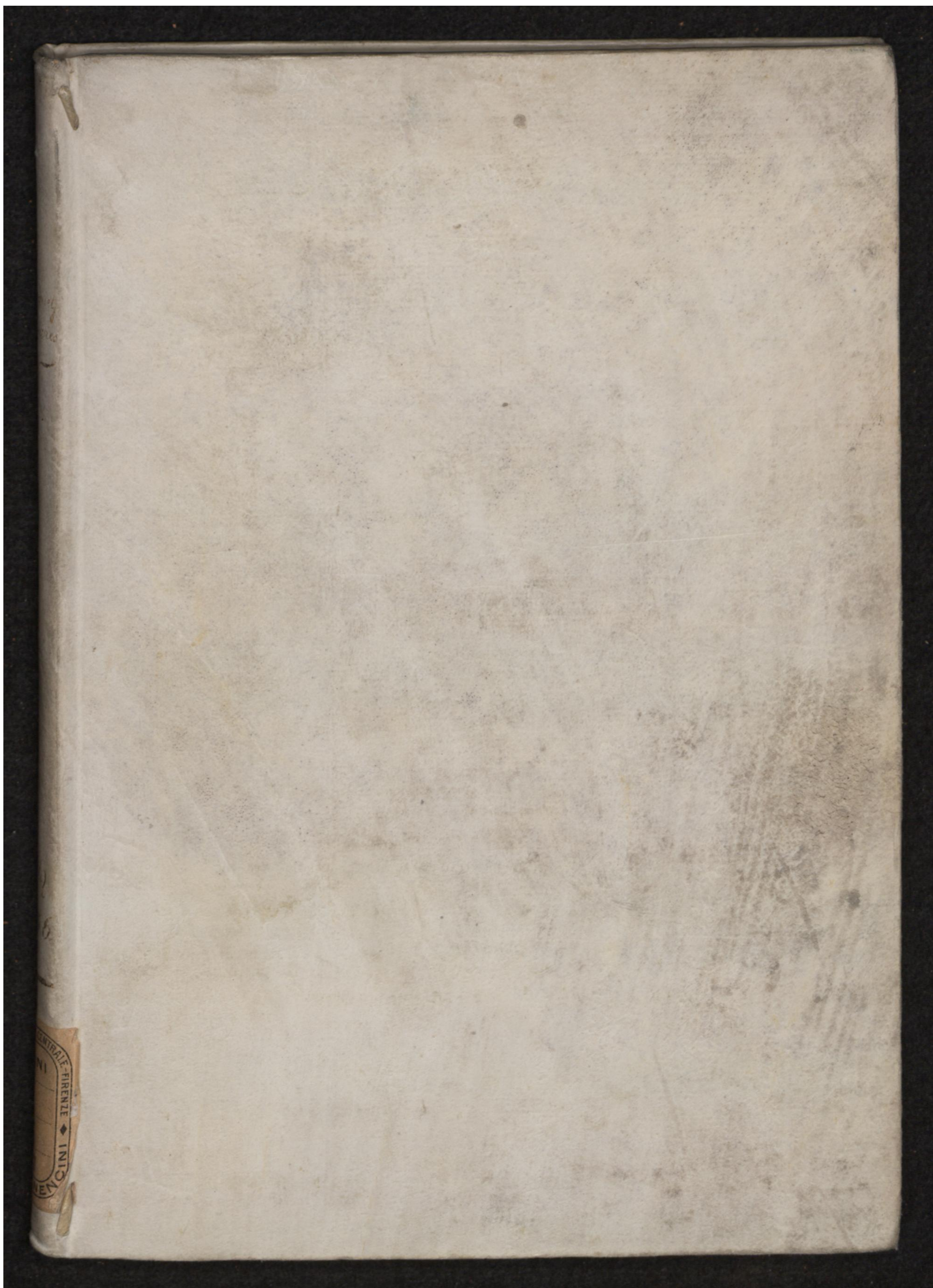
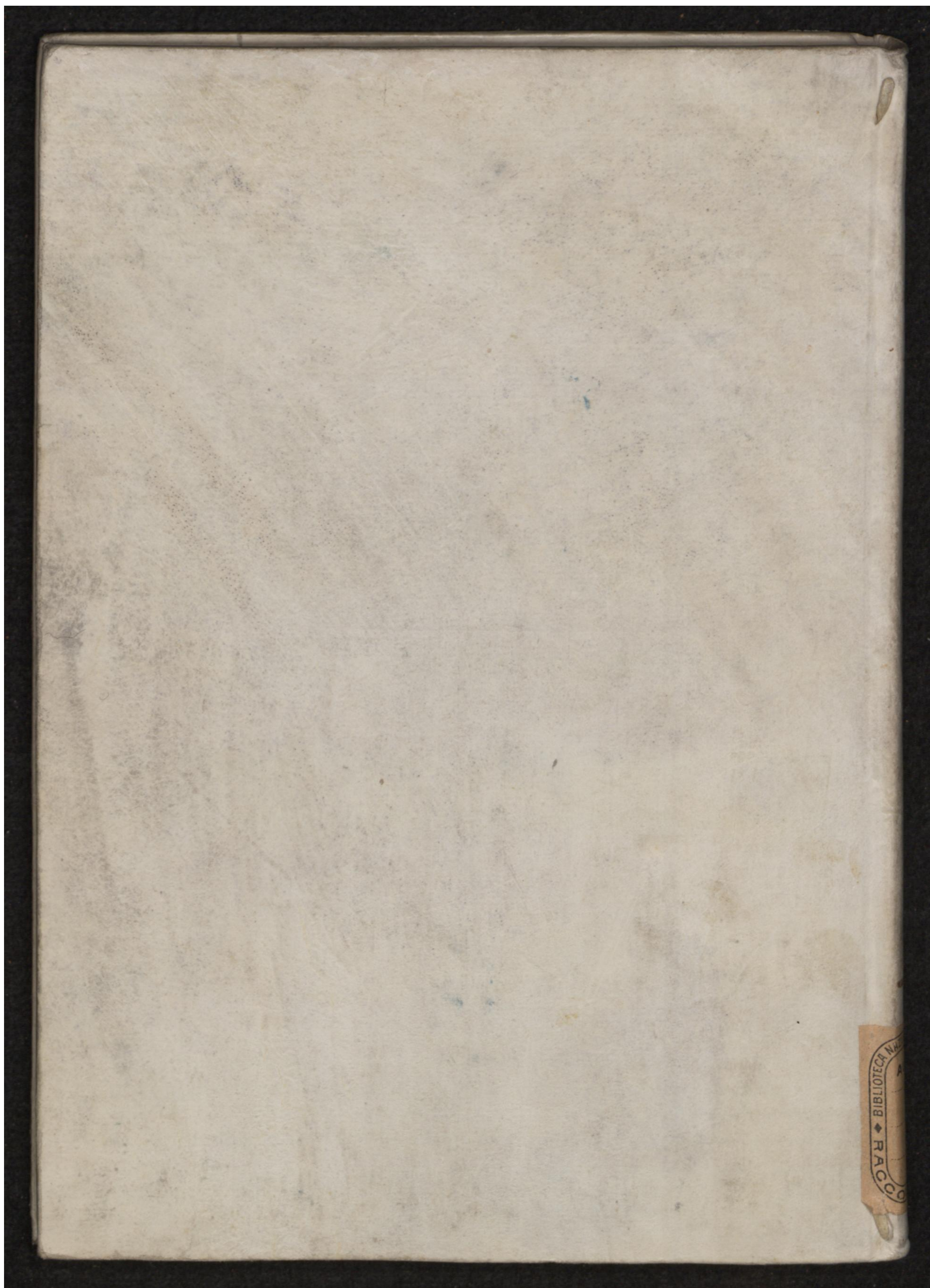

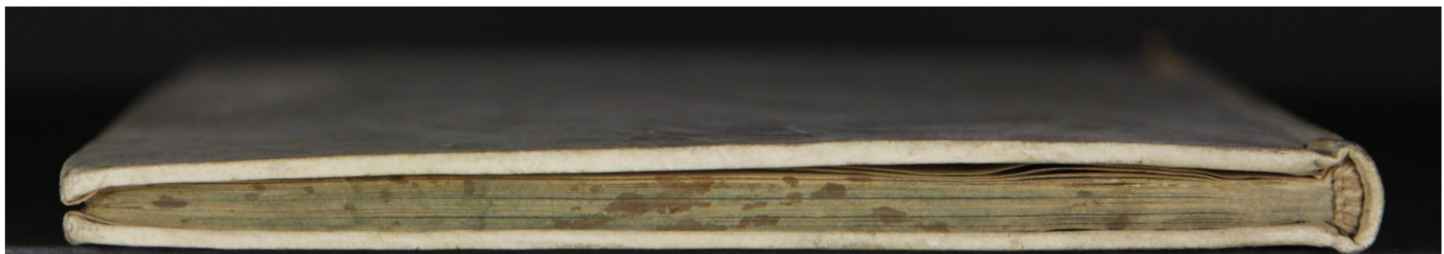
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Ald. 1/5.

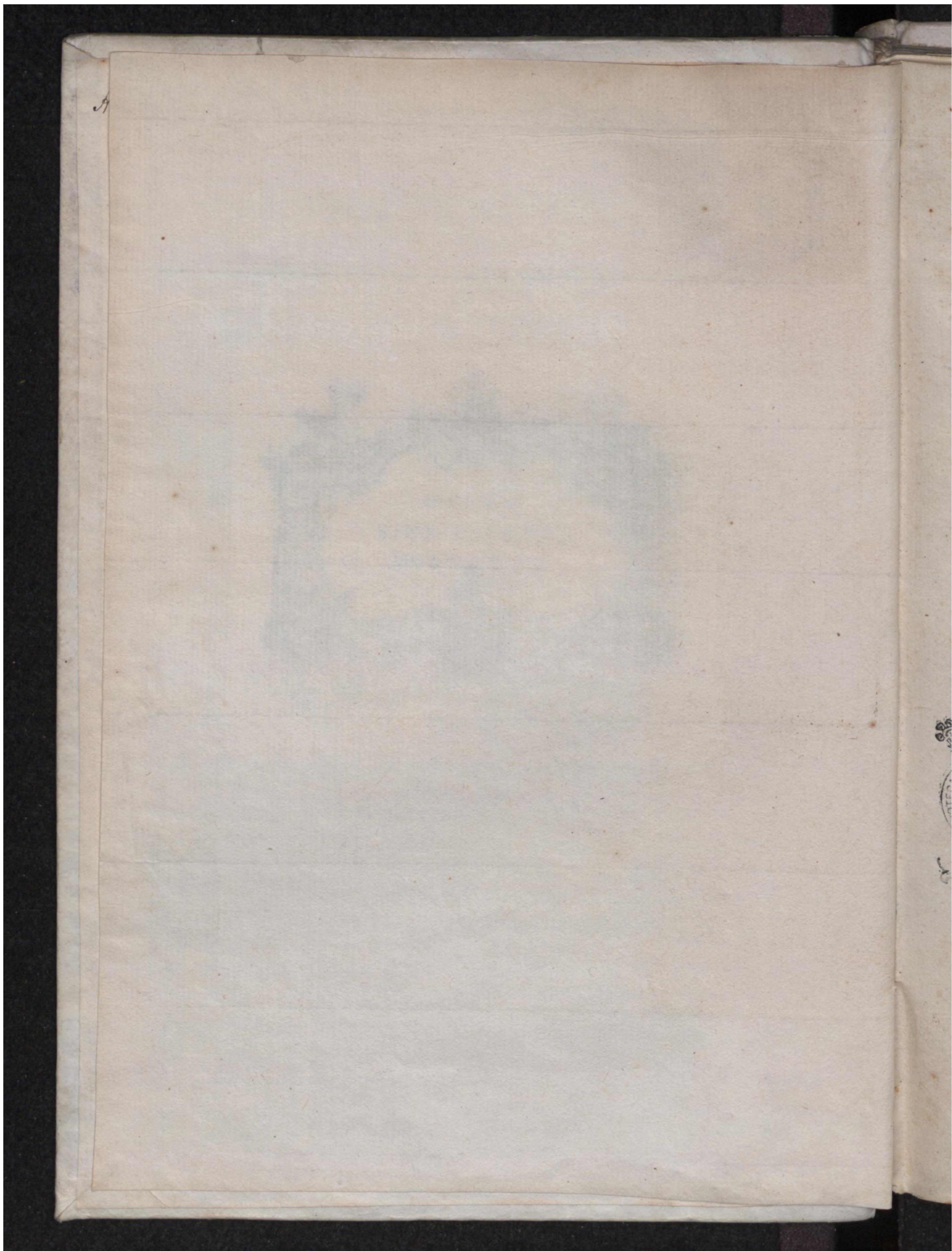

5

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

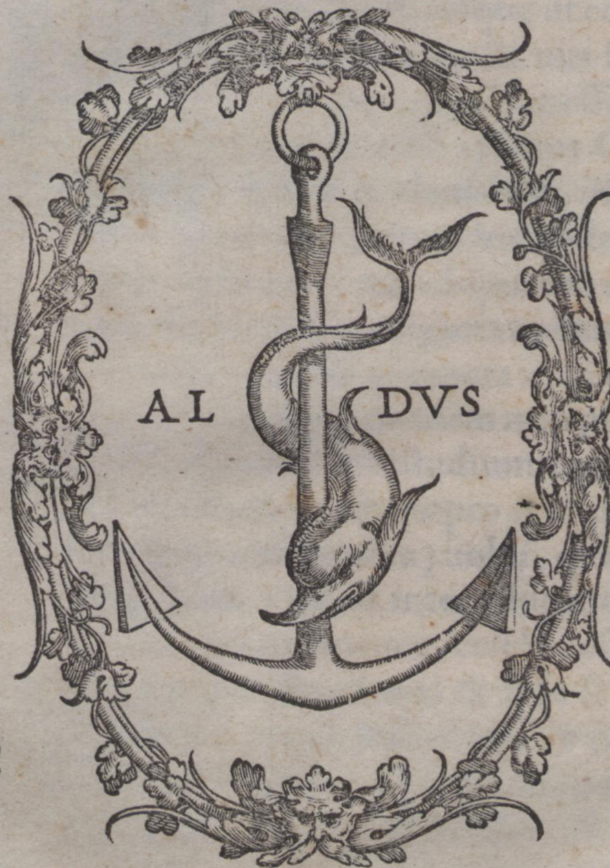
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

MICHAELIS THOMAE TAXAQVETII HISPANI ORATIONES DVAE CIVILES: VNA DE TOTA IVRIS ratione; altera de ratione discendi Ius ciuile.

AD CONSALVVM PERESIVM AB EPISTOLIS ET A' CONSILIIS PHILIPPO REGI OP. MAX.

BONONIAE APVD ANTONIVM MANVTIVM ALDI FILIVM MDLVI.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

MI. THO. TAXAQVETIVS CONS. PERESIO AB EPISTOLIS ET A' CONSILIIS PHILIPPO REGI OP. MAX. S. P. D.

VM hasce duas ciuiles orationes fecissem, easque ut ederem multi boni ac docti uiri suaderent, idque ego cōstituissem; tu mihi occurristi ī primis CONSALVE clarissime, in cuius nomine primus hic noster partus appareret. Est enim hæc iuris disputatio ab officio tuo, qui ciuilia & publica negotia tractas, non modo non aliena, sed ualde cōiuncta: quā tamen nos ita tractamus, oratione quadam non plane agresti, ut sperem nostrum hoc studium ualde tibi iri probatum: sanè uehementer opto. Equidem (quæ mea est in te obseruantia) uolui, quantum potui, nomen tuum, quod inter Hispanos, & omnes qui istam curiam norunt, celebre est ac illustre; in hac quoque Academia & ipsis scholis, in quas nobilissimi quique Italiæ iuuenes conueniunt, frequentari. Est enim hoc boni ciuis officium; & principem, in cuius potestate est uenerari ac colere; & eos omnes, quos ipse in primis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

charos habet, obſeruare. quod ego ita libenter facio, ut PHILIPPVM REGEM uenerer omnino ac colam: quem Op. & Max. ſemper nominare conſtitui. Nam quod ab optimis parentibus procreatus eſt optimis moribus filius, uere optimus: Et quod a maximo patre maior omnino Rex extitit, quam fuerit alius poſt illos principes Cæſares; recte maximus dici poteſt. quibus tamen ipſis iuſtiſsima tot regnorum poſſeſsione longe quidem antecellit. Iuſtius ergo a nobis PHILIPPO REGI hoc Op. & Max. nomen tribuetur; quam fecit antiquitas, quæ illud Cretenſi Ioui tribuebat. faciam autem libentiſsime, ut honeſtatis amplitudiniſque cauſa, ipſius PHILIPPI REGIS nomē ſæpe in mea ſcripta conferam. Te uero Conſalue clariſſime ſemper obſeruare cō ſtitui: propter honeſtatem; induſtriam ſingularē; & tuam cum noſtris ſtudiis coniunctionem. Tu enim is es, qui Curiam iſtam, templum amplitudinis, gloriæ & Imperij domicilium, magna parte gubernas: Tu is es, quem Op. & Max. REX PHILIPPVS uoluit unum, maximarum & difficilimarum rerum ſibi eſſe miniſtrum, & conſiliorum participem: In te boni omnes ac docti (& ſane non temere) præſidium ſibi iudicant conſtitutum. Nanque & tu in maximis occupationi-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

bus, ſemper aliquid dignum ingenio tuo excellen
ti meditaris. A quo nos ſtudio meditandi aliquid
& efficiendi(quanquam pro tui ingenij copia tibi
longe impares ſumus) certe quidem non abhorre
mus. accipe ergo humaniter ac beneuole libellũ
hunc, uoluntatis in te noſtræ, & ſingularis obſer-
uantiæ indicem; & nos ama. Vale Bononiæ,
IIII Cal. Octobris M D L V I.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.27

Lucem mi liber, & forum uideris
Toto auere animo; nec imperitum
Esse te repetis, nec impolitum;
Quem nos pumice singulis diebus
Valde ter simus, expoliuimusque.
Sed mores hominum mihi uideris
Parum candide mi libelle nosse.
Occurrent tibi plurimi, negantes
Tractari bona & elegante lingua
Posse ius; me adeo esse iuniorem
Addent, ut studij audeam quasi artem
Iuris tradere. Quæ tibi libelle,
Si dicent homines mali, imperitique;
Ausculta patienter, atque ride.
Si dicent homines boni, atque docti;
Responde: dare nomen atque uitam
Scriptis ingenium: adde quinque lustra
Quæ nos uiximus, omnia hocce solo
Consumpta in studio artium bonarum.
Queis adiunximus, ac tuemur unum
Ius ciuile: sed imperitiores
Si quis dixerit; huic licere dicas
Hoc toto (ut uolet) experiri in anno.
Verum si grauiorque digniorque
Nobis se obijciet; pares ut esse
Desperes; fugito ad tuum patronum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

CONSALVVM, inque sinum illius reconde
Totum te; ac eadem acriter reclama.
Nam tanti grauitate tectus atque
Dignitate uiri, nihil timebis.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.1.5.27

DE TOTA IVRIS CIVILIS RATIONE

ORATIO.

SI MIHI ex ulla doctorũ hominũ corona hilaritas aliqua exorta est;& si unquam cõspectus uester fuit mihi iucundus; qui sanè fuit sæpe iucundissimus: Equidem hodie nouam quandã lætitiam uideor mihi animo gestare, conceptam ex bonitate ac uirtute uestra; quasi diuinatricem communis nostrum omnium laudis, & magnæ cuiusdam publicæ utilitatis. Tales enim ego uos esse iudico, quales sæpe cognoui: ueritatis amatores, studiosorum omniũ fautores, & publicis in primis utilitatibus seruientes. Ego uero, & si non ea sum eruditione ac ingenio, quale munus hoc postulat quod suscepi; tamen omni conatu enitar, ut nostra hæc oratio nemini uestrum iure displicere possit. quum enim me probè ipse cognoscam: quantum mihi uideo ingenij ac doctrinæ deesse, tantum contendo diligẽtia & labore supplere: quod si unquam alias, in hac una maxime re spero me esse consequutum. Ac sane liberali-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ter hoc apud uos de me fateri libet; & quia ita est, certe decet: Equidem, quanquam alijs in rebus non ita magno sum ingenio; in his tamen literarijs, in quibus publica omnium utilitas uersatur; sentio me aliquando supra naturam & ingenium meum erigi, studio quodam singulari omnium studia adiuuandi, ac omnibus commodandi. Vobis autem, uobis in primis Iuris ciuilis studiosi, labor hic noster, & diligentia desudauit. Quum enim me ad hoc Iuris ciuilis studium cõtulissem; philosophiæ, & politioris humanitatis non plane rudis; cumque duo hæc studia, diu multumque ad meam utilitatem cum nostro Iure comparassem; nolui uos huius mei laboris expertes esse, & nõ hæc nostra (qualiacunque sunt uobis iudicanda exhibere. Nam si non recte hæc a me fiunt; malo reprehendi a quouis, quam errare: & si quid recte fit; uolo hoc publice ad omnium utilitatem seruire: uestram maxime, quorum humanitati ac uirtuti, quicquid boni excogitari potest debetur. Quos enĩ ego malim meorum studiorum omnium iudices esse, quam uos? quos ego semper tales esse cognoui, ut& ingenio optima quæque quam facillime possitis intelligere, & iudicio quodam singulari, sectari. Vos ergo uos, cupio esse meorum omnium scriptorum, sei

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

monum, cogitationum; iudices, censores, correctores. Audite ergo tota mente & animo uiri clarissimi, Iuris ciuilis studiosissimi; quæ ego aliarum artium & philosophiæ studijs adiutus, sed huius Iuris ĩ primis studiosus, de tota hac ciuili disciplina cogitaui. Noua enim erunt, & nunquam (ut arbitror) audita; sed ueterum Iurisconsultorum sententijs quàm maximè consentanea. Pertinent autem ad uniuersam ciuilis doctrinæ rationem; antiquamque illam iurisperitiam ex ipsis repetunt monumentis antiquitatis. Res omnes & artes, quas cura & industria hominum ad suam utilitatem inuenit ac perpoliuit, sua quædam tẽpora habuerunt; in quibus commutationes quasdam & uarietates acceperunt. Sic disserendi ars, alia fuit Anaxagoræ & Anaximenis tempore; alia Platonis; quam tamen inchoatam ab alijs, posteris Aristoteles integrám tradidit atque perfectã. Medicinam autem nõne Apollo & Aesculapius fecisse traduntur? at illi magis excellenti quodã ac singulari ingenio, quàm arte ulla hoc fecisse iudicandi sunt: nullam enim huiusmodi artem, legimus ante Hipocratem extitisse. Sic nostra hæc ciuilis doctrina Artium sine dubio maxima, & semper à nobilissimis uiris tractata; alia fuit Decem uirum: alia Galli Aquilij, Scæuolarum, & Sul

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

pitij tempore: alia Cæſarum: in qua tandem mul
ta noſtri doctores immutarunt. Ac quamuis fue
rint multæ & uariæ huiuſce artis cõmutationes;
haſce ego quattuor tantum tractare conſtitui:
quia præcipuæ ipſe ſunt; & in eis multa poſſum
per commodè dicere, quæ ego ſummo ſtudio,
magnaque cogitatione in meam ac ueſtram iuue
nes utilitatem collegi. Decemuiri XII tabularum
authores, fuerunt illi quidem docti uiri, & æqui
tatis, potius quàm ſummi cuiuſdam iuris amantiſ
ſimi. Hoc multis locis libri noſtri 1 docēt, quod
& Cicero 2 non malus huius rei author clare
tradit: ſed omnium maximè quædam harum frag
menta à doctis uiris collecta, & ipſæ XII tabula-
rum (ut ita dicam) parietinæ demonſtrant; quàm
illæ fuerint æquitatis plenæ, & ſummo iuri, in
quo ſæpe ſumma iniuria, contrariæ. Diu his le-
gibus uſi Romani, tranquillè & ſine magna diffi
cultate lites terminabant: donec uetuſtate qua-
dam uulgo hæc non intelligi cæpta ſunt; ita ut à
paucis, qui faſtorum rationem cognitam habe-
bant, ius omne exquireretur. Hoſce autem faſtos,
cum in uulgus ſcriba 3 Flauius edidiſſet, ita fe-
runt ipſius beneficio fuiſſe populum delectatũ,
ut ex ſcriba & liberto ſumma populi uoluntate
Aedilis curulis, & ſenator crearetur. Quanquã

1 lege XII tabu. de leg. her. C. §. ſed hæc inſtitu. de ex her. lib. cũ multis alijs

2 Sæpe in orati. & li. de legib.

3 l. ij. de orig. Iu.

de hoc Flauio ualde 4 Cicero dubitat;fuerit ne scriba, & omnino quis fuerit: hoc tamen quod ad hanc rem maximè pertinet, non negat: fuisse illum à populo propter hoc factum, Aedilem curulem creatum. Hic ergo difficultate per Flauium sublata, recreari populus cæpit, & æquitas illa iterum in forum redijt cum summa omnium uoluptate. Verum enim uero, quum hæc Ars huiusmodi sit, per quam magnus nobilitati splendor, & summa dignitas commodè poterat comparari; tecta iterum à nobilibus est, & ad se eleganti quodam artificio tracta. Cæperunt enim quadam uerborum cōceptione 5 actiones pro ponere,& quod Cicero, 6 & ex ipsis ueteribus Iurisconsultis nonnulli uehementer reprehenderunt; in literis syllabisque ius, potius quàm in æquitate constare uoluerunt. Talis per multos annos fuit M. Bruti, Scæuolarum, Galli Aquilij, Sulpitij, ac Trebatij tempore, prisca illa Iurisperitia. Hoc sanè, ut in punctis quibusdam æquitatem collocarent; magnam copiam dedit oratoribus uehementer & grauiter contra ipsos disserendi. Quod quidem non solum oratores fecerunt, sed & ipsi (ut ante dixi) Iurisconsulti æquitatem aliquando contra illam ipsam iuris subtilitatem defenderunt. Sic Crassum generum Q. Mutius

4 Li. VI ep. ad Att. ep. I. pa. 76. & 78 Ald.

5 L. II de ori. iu. § de inde. & l. I de form. C.

6 In ora, pro L. Muræna pa. 129 & 130

cōtra Scæuolā armauit in nobili illa M. Curij causa: in qua Scæuola ea dignitate & Iurisperitia uir, quia uerbis oppugnare æquitatē uidebatur, causa cecidit: quam Crassus æquitatis, socero consulente defensor, obtinuit. Ergo non omnibus Iurisconsultis, etiam tum temporis, placuit uerborum illa & punctorum scrupulosa ac tenuis animaduersio. Verum ea (ut antedixi) diu in foro illo Romano ualuit; quod hoc artificio quam maxime nobilitas iuuabatur. Cui quidē difficultati Romani illi prudentissiimi Prætorū authoritatem opposuerunt; ut nimiam illam subtilitatē & seueritatem æquitate temperarent. Addere ergo & corrigere 7 Ius ciuile Prætori licebat; tum scilicet, cum æquitatem tuebatur. Qui si Iuri ciuili uoluisset addere seueritatem (ut ego arbitror) non potuisset: certe quidem contra Prætoris officium fecisset. Recordari enim oportet illud: Prætorem leniendo Iuri ciuili esse præfectum, & esse quasi ministrum & sacerdotem æquitatis. At recentiores Imperatores, quum uiderent illam (ut ipsi sæpe nominant) iuris subtilitatem, ob multas causas ualde esse inutilem; iniquam, & lites efficientem potius, quam sedātem, sensim eam correxerunt. Quam tamen Iustinianus 1 totam uidetur auferre uoluisse, ut il-

7 L. ius ciuile de iust. & iu.

1 Apparet in illis duobus locis ante citatis cū multis alijs

lam XII tabularum æquitatem reuocaret. Qua sanè æquitate oportet nos in omnibus causis uti: quia in hoc, quo utimur iure, quam plurimæ & præcipuæ leges ipsius sunt Iustiniani: ac totum Ius ab ipso comprobatum atque confectum, potest non male Iustiniani propriè appellari. Hæc est breuis, & ex antiquis scriptoribus repetita, doctrinæ huius & ciuilis Iuris expositio: quale fuit priscis illis temporibus Decemuirum; quale in flore ipso Rom. Reipub. & primis Cæsaribus; & quomodo hoc ipsum est à nouis Imperatoribus immutatum. Reliquum nunc est, ut quartum caput attingamus: scilicet, quænam facta est hoc in iure consuetudine, potius quam ulla iusta authoritate à doctoribus commutatio. Ac sanè latissimus se mihi campus in hac re ostendit, & prompta est ampla quædam materies multa & infinita hac de re dicendi. Quam tamen totam ita temperabo, ut multa utilissima sim, & nondũ audita dicturus; singula certo ordine digerens, ne incerta uagetur & fluctuet oratio. Quod etiã plurimum ad breuitatem ualebit; ut quam plurima explicantes, breuis potius uobis omnibus, quàm longa & nimia fuisse oratio nostra uideatur. Iustiniauus tota hac ciuili doctrina constituta, in qua uidebat quantum desudasset, ob

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

multitudinem antiquorum ſcriptorum, & ſentẽtiarum uarietatem; ſapienter ille quidem prouidit, fore ut poſteri quoq; in hæc eadem, duo uitia impingerent: multitudinis librorum, & opinionum uarietatis. Itaque legem 2 tulit, ne quis ullam Iuris interpretationem ſcriberet, ſed omnia ſuis legibus decidantur: quod ſi quid nouæ cauſæ oriatur, uſitata & quam optima conſuetudine, Imperator, penes quem eſt omnis legum authoritas, conſulatur. Aequiſſima fuit illa ſane & utiliſſima lex, ac Imperatoriæ illius Maieſtatis pleniſſima. Quam quidem dum uolunt doctores interpretari, illud efficiunt; ut non paucis deprauare eam potius, & corrigerre uelle uideãtur quam explicare. Qui contra hanc legem fecerunt ex his quos habemus, principes fuerũt: Azo, & Accurſius. Hi, quum iam per uniuerſam Italiam omnis eſſet Imperij ratio commutata; non ſunt amplius legem illam Imperatoriã ueriti: itaque ſine ullo metu ſupplicij contra illam legem fecerunt. Quanquam ſane in hoc uehementer peccarunt, quod leges illas, quarum authoritate omnia æſtimabant, primo ipſi tanquã ingreſſu peruerterunt. Tantum apud illos ualuit inane quoddam gloriolæ nomen, & oſtentãdi ingenij cupiditas. Verum hæ duæ (ut conijcio)

2 l. 1. in fi. de ue. iu. enu. C.

cio) causæ fuerunt, cur ipsis lex illa, æquissima sane, uisa est iniqua & non seruanda. Vna quod uidebant (quæ erat tum humanitatis, & bonarũ artium ignoratio) neminem posse leges illas percipere, qui non multa magistrorum opera iuuaretur: altera, quod non facilè poterat quiuis libros illos comparare. Itaque utebantur plæriq; suorum magistrorum scriptis, & in scholis atque iudicijs illorum præcipuè sententias recitabant; & tanquam dictata decantabant. Quod 3 sanè effecit, ut in hac nostra ciuili disciplina tanta sit habita ratio sententiarum aliorum, & communium (ut uulgo uocant) opinionum: quum nihil talè uideam in alia ulla arte factitatum. Verũ sit sanè hæc aliqua illorum excusatio, a nobis primum inuenta; ut ex hoc appareat, nulla nos maleublentia agi transuersos in ueteres doctores: (quid enim esset stultius?) Illa nihilominus lex, ut aliæ omnes Iustiniani, æquissima fuit, ac summa ratione lata. Ille enim, eos qui ad hanc Iuris disciplinam accedebant, non ita rudes & imperitos uoluit esse, ut non per se quæ esset legum sententia elicerent; & non inuicem leges ipsas (nominemus has ita) compararent. Verum illi, Azo, & Accur. quanquam contra legem illam, tamen hoc ipsum moderatè fecerunt. Quos utinam el

3 vnde natæ cōes opiniones.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

sent alij imitati. Et sane Accursius abundantia quadam ingenij, rationem quandam interpretãdi sequitur ualde bonam: similes, & contrarias sententias annotans illi, quam proprie tractat: ita ut legem, ex legibus tantum explicare uoluisse uideatur. Sequuti sunt deinceps alij, quibus liberior quædam explicandi ratio magis placuit, quã illa pressa & stricta Accursii; tametsi hi omnes plurimum Accur. tribuerunt. In his facile potest princeps Bartolus numerari. Fuit huius excellentissimum ingenium, summa diligentia; & (ut ferebant illa tempora) aliarum artium cognitio non uulgaris. Declarant hoc multa, quæ sæpe interserit, ex sacris 4 literis, & ex philosophis: sed omnium maxime probat, in mathematicis fuisse uersatum; illa quæ de Tyberi docte & eleganter, ex Geometrarum arte disputauit. Ipso autem orationis genere (ut tum loquebantur) pressus est; quanquam non ita astrictus ut Accursius; & in tota tractatione peracutus. Hic est noster Bartolus, quem utinam alia tempora meliora & cultiora protulissent: profecto non unum ex nouis, sed ex uetustissimis illis habuissemus alterum Q. Mutium, Aquilium, aut Sulpitium; quos solet Cicero dilaudare, & alijs omnibus ante ferre. Hosce est turba quædam consequuta:

4 l. 1. de op. no. nũ. ubi multa dicit de prophetia, & uere

ſed hi nec ingenio, nec re ulla cum illis comparandi; uno Caſtrenſi excepto, qui quam proximè ad Bartolum uidetur accedere. Verum quid in noſtris omnibus doctoribus deſiderem, uolo breuiter exponere; ut uos intelligatis, quibus in rebus potiſſimũ laborandum eſſe exiſtimo, ei qui uult præclarè & excellenter in hac Iuris artè uerſari. Quam quidem in rem, quæſo à uobis, ut aures & animos erigatis: futura enim uobis eſt hæc noſtræ orationis pars ſummæ utilitati atque etiam uoluptati. Tria præcipuè neceſſaria ſunt ei qui uult hanc Iuris artem ſcienter diligenterque, non negligenter & imperitè tractare: Latini ſermonis, hiſtoriæ, & philoſophiæ cognitio. Verum dicet aliquis; nonne uides hiſce tribus tam multa contineri, ut in ſingulis uix aliquis poſſit excellere? Cur ergo ea præcipis quæ à nemine poſſunt præſtari? an uis Platonis aliquam Rempub. conſtituere? aut Ciceronis oratorem formare? Equidem non ita inſanio, ut quæ ad communem utilitatem affero, in ijs difficultates ego ipſe obijciam, è quibus nemo queat emergere. Ego latinũ ſermonem, ita ab hoc noſtro Iuriſconſulto uolo intelligi, ut Latinè bene loquatur & ſcribat; quod plane neceſſarium ei eſt, ſi uult ullo modo ueterum leges intelligere, aut aliquid

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

commode tractare. Ad historiam quod attinet; nolo hunc omnia quæ ab Herodoto, aut Thucidide narrantur, memoria tenere: sed scire uolo quæ fuit Romana Respub. & quid in ea Imperatores gesserunt. Quorum quidem perfacilis est cognitio, ei qui non plane est ab omni humanitatis studio alienus. Hæc dicet aliquis, uera sunt; sed a quouis tenentur. Ita ne? docere quidem uolo, propter hanc perfacilem & mediocrem latini sermonis, & historiæ cognitionem, sæpe summos nostros doctores in maxima peccata incurrisse. Sed illud, quod de philosophia tertio loco dixi, in quo potest quispiam hærere, prius oportet explicare. Volo nostrum Iuris studiosum, non tam doctum esse, & in philosophia uersatũ, quam ab hoc studio nõ abhorrere: artem tamen disserendi uolo eum mediocriter tenere, & dialecticis esse imbutum. Dialecticam uero quum dico, nemo intelligat, inutiles quasdam uniuersalium, & prædicabilium (ut loquuntur) disputationes: hæc enim ipsis sunt philosophis relinquenda; & utinam moderatius, quam uulgo fit, tractarentur. Noster autem Iuris studiosus rationem quandam inueniendi argumenta, & ea tractandi debet omnino tenere. Hoc propterea pernecessarium ei est, quia nullam rem possu-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

mus scienter, eleganterque tractare, nisi certis in ea argumentis utimur; ratione quadã inuentis, & arte tractatis. Huiusce rei, aut ars nulla est; aut hæc sane una, quam dialecticam nominamus. Hoc uidit acute Trebatius, & ea Iuris doctrina ac exercitatione uir, qua erat; iam senex contendit a Cicerone, ut sibi artem aliquam inueniendi argumenta conscriberet. Ergo inuenietur aliquis ita arrogans, qui usu aliquo Iuris, sine ulla arte, putet se posse consequi, quod per se Trebatius nõ consequebatur? aut erit aliquis, homo ita stultus, qui hoc nolit scire, quod plane necessariũ est, ut commode in sua arte uersetur? Neminem sane arbitror esse, modo huius iuris studiosus sit, quo homines moderati, & periti rerum efficiuntur; qui ea sit arrogantia, aut stultitia; ut quod utilissimum uidet esse, reijciat; uel exercitatione quapiam consequi se posse arbitretur, quod Trebatius nequiuit. Video sane uos omnes mihi in hac re assentire; quod hoc uestrũ silentium plane demonstrat; sed multos difficultate deterreri. Equidem nunquam ita quempiã decipiam, ut hoc dicam cuiusuis ingenio esse perfacile: uerum non ita difficilis res est, ut a plærisque iudicari solet. Euenitque hac in re idem, quod sæpe nobis euenire solet; quum longo in-

teruallo editum aliquem montem aſpicimus, quem opinione plane inacceſſum, & inuium eſſe iudicamus: at quum proprius acceſſimus, & uiam ipſam ſaltuſque uidemus; ſæpe ad uerticem uſque ſine magna difficultate, nobis nec opinantibus peruenimus: ſic eſt in hac diſſerendi arte, & tota philoſophia, atque hiſtoria: ut quia noſtri nunquam hæc ſtudia attingunt, iudicent illa eſſe difficillima. Quo errore liberarentur, ſi ipſa aliquando tractarent; & quod ante dixi, non abhorrerent. Quod autem dixi, hoc non ita facile eſſe cuiuſuis ingenio, ſic uolo accipi; quia nec cuiuis conuenit hoc Iuris ſtudium. Decet enim & ad intelligendum, & ad agendum promptum eſſe atque paratum, qui uult in hanc artem totus incumbere: iuſtum præterea, ac pium, & in omni actione moderatum, ac elegantem. An hæc cuiuſuis ſunt? & ab omnibus tenentur? atqui huic quem nunc deſcripſi, quàm facillima erit illarum trium rerum, & omnis præterea cognitio. Quod autem pertinet ad dialecticam; habetis Ciceronis Topica: quem librum ille propriè ad hũc Iuriſconſultorum uſum ſcripſit. Vtimini ergo illo ac fruimini: eſt enim ita facilis, ut eum quiuis ingenioſus adoleſcens, & in noſtra iuris arte mediocriter uerſatus, per ſe facile poſſit intellige-

re. Quod si in re aliqua hæreas, non desunt Boniæ, quos possis ea de re interrogare. Me sane totum in hanc rem uobis do; sumque uobis omnibus studiosi adolescentes in hoc studio quam libentissime seruiturus. Sed requiret iam a nobis aliquis, ut illud quod paulo ante polliciti sumus doceamus: ob mediocrem latini sermonis, historiæ, ac philosophiæ neglectam cognitionem summos sæpe homines, & excellẽti quodam ingenio præditos, in maxima quædam peccata incurrisse. Quod sane nollem a quopiam ita accipi, ut putet hoc a nobis argumentum suscipi maleuolentia aliqua, aut arrogantia. Veterum enim ego ingenia, & diligentiam; Accursii, Bartoli, Castrensis, sæpe dilaudo: doctores autem omnes, quos nunc habet & annis proximis habuit Bononia, maxime præceptotes meos: Marianum Socinum, Armium, Angelellum, Paleotum; semper amaui, colui, obseruaui: & ab ipsis sensi me mutuo amari, & studia mea approbari. Quid ergo? quid quæso potuit me transuersum agere, ut ab instituto illo meo ueteri, & meæ naturæ accommodatissimo discederem? nihil sane tale mihi accidit, aut unquam accidet; ut non eos beneuolentia & obseruantia, quam eis debeo, semper complectar. Verum hæc omnis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

nostra disputatio suscepta à nobis est illis libentissimis, qui sæpe mihi ipsi (ut sunt boni uiri) confessi sunt; hisce meis studijs, & hac ratione, posse multum in iure profici. Ad eam ergo partem aggredior, in qua multa dicam à communi & uulgari opinione remotissima: & in qua sine ulla cuiuspiam iniuria uersabor. Principio ex latini sermonis ignoratione innumera peccata in doctorum scripta dimanarunt. Ac illud præcipue, quo'd unusquisque leges in suam sententiam trahit, uerbis sæpe & tota oratione repugnante. Quod sanè uitium, quàm latè pateat, nemo nõ uidet: complectitur enim infinita quædam nostrorum peccata. Sed uideo mihi ab aliquo obijci illud, legem non esse uerbis positam, sed rebus: à quo, prius quam respondeam, percunctor: potes ne tu alicuius sententiam sermone, aut scripto explicatam, sine uerbis intelligere? non arbitror aliquem ita stultum reperiri posse qui hoc dicat: atqui in hoc tota illa prior nostra ratio consistit: ad id autem quod obiecisti, dico; uerè eo loco probari, non in literis & punctis uersari ius, sed in æquitate: nec quærenda esse uerborum aucupia, & literarum tendiculas, sed ueram legis sententiam ex æquitate esse spectandam. Verũ ad id quod dixi de nostrorum peccatis proprius

l. 2 Cõmu. de lega. C. & ul. de usur. C.

accedo;

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

accedo; & ex infinitis, duo tantum exempla ponam: unum ualde illustre; alterum paulomagis reconditum; sed ad intelligendum utile, ac necessarium. Doctores post Accursium, & Bartolum omnes ualde laborarunt in extrema parte pri. §. l. 1. de no. op. nun. ff. dum dicit Vlpianus: [Eatenus, quatenus is qui nunciasset ius nunciandi non haberet.] Qua quidem in re nihil ipsi certi ac definiti constituerunt; quod uim illarum duarum uocum; eatenus quatenus non intellexerunt. Atqui hoc non tam erat a Iurisconsultis & legibus, quam a grammaticis, & bonis latinitatis authoribus repetendum. Quem quidem locum nolo nunc explicare (esset enim praeter rem) praesertim quum illum alias sim latissime explicaturus. Ex eadem latini, graecique sermonis ignoratione dubitatum ualde est; nec satis est intellectum; quid illud sit 2 Modestini: [Ex pollicitatione quā quis ob honorem apud Rem pub. fecit;] Quid (inquam) sit illud, apud Rē publicam? Atqui si latinum & graecum sermonem mediocriter homines hi intellexissent; facile graecam, non latinam orationem esse cognossent; & in eo nullam esse difficultatem: est enim omnino idem, ac si Reipub. bene latine dixisset. Modestinus enim inter alios, fuit graecae linguae 2 l. 9. de pollici. ff.

doctior, quam latinæ. quanquam id quoque sæpe alij paulo in hac lingua cultiores, fecerunt. Quod quidem (ut alia multa) docte copioseque An. 3 Augustinus, quem honoris causa nomino, annotauit. Sed nos ab his quæ tenuiora uideri possunt (quanquam sunt plane necessaria) ad alia duo capita, in quibus paulo uberius uersabimur, transeamus. Quid de historia dicam, ex cuius ignoratione infinita quædam errorum copia in nostrorum scripta tanquam inundauit. Nec uero committam, ut uulgaria quædam peccata & a multis reprehensa afferam: quale illud est Accursii, 4 quum explicat, qualis fuit Romanis cum græcis disputatio; quum hi decemuiros in Græciam miserunt: quid enim potest illo ineptius dici, aut magis esse ridiculum? Est aliud non multo minus crassum 5 Bartoli, in quo ille Iurisconsultos omnes putat ante Christum fuisse; & addit præterea alia multa, quibus plane suam parhistoriam doctis omnibus demonstrauit. Sed omittamus hæc peruulgata & manifesta peccata. Volo enim duo præcipue tractare, quæ utilissima quidem sunt; nec satis sunt ab ullo explicata. In quibus, etiam ex nostris quidam politioris literaturæ studiosi, peccarunt. Vnum est de Gallo Aquilio, qui nam uir fuit, &

3 li. 11 emen. ca. 1.

4 l. 2. ff. ori. iu. in uerb. græcis.

5 In rub. de op. no. nun. ff.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

quo tempore floruit; alterum, quæ fuit ueterũ
cõsuetudo in edictis, & quomodo ab his interdi-
cta manarnnt. Hoc enim male a nostris intelle-
ctum infinita peccata effecit; in ptimisque pri-
mum. § .l.1.& legem totam Prætor ait de op. no.
nun. ff. perturbauit. Illud autem de Gallo Aqui
lio, legem Gallus de lib. & posthu. difficillimam
illam quidem, multo difficiliorem effecit. Gallũ
hunc Aquilium, de quo ualde dubitant nostri do
ctores; ex ueterum scriptis, atque ex uno potissi
mum Ciceronis loco penitus recognosco; qui
uir fuit, & quo tempore uixit. Sic enim de eo
scribit Cicero 6 [Nondum enim Aquilius col 6 Li.3.of-
lega, & familiaris meus protulerat de dolo malo fi.
formulas. In quibus ipsis, cum ex eo quærerem
qnid esset dolus malus; respondebat, cum esset
aliud simulatum, & aliud actum. Hoc quidem
sane luculenter, ut ab homine perito definiendi]
In his uides uixisse, & familiariter quidem cum
Cicerone Aquilium. Ex quo illud Accur. & do
ctorum reprehenditur; qui putant, hoc de Po-
sthumo, authoritate quadam sua induxisse Aqui
lium, quod esset Iurisconsultus. Nanque eo tẽ
pore nondum ea erat Iurisconsultorum authori-
tas, quæ ab 7 Augusto Cæsare primum emana 7 L.ij. de
uit. Illud etiam ex hoc Ciceronis loco potes ue or.iu.§.an-
te tempora

rissime reprehendere; quod sæpe Accur. & doctores dicunt in ea lege: nota, reprehendi Galli sententiam de superfluitate (sic enim ipsi loquũtur) & de defectu. Hoc qui potest in eum, dici quem peritum definiendi appellat? hoc enim, quod optimè nouerat definire, eius se artis peritum demonstrabat; in qua nihil superfluum, & nil diminutum uersatur. Aliud etiam ex hoc Ciceronis loco colligitur, de quo uir doctissimus, & bene disertus 8 Viglius dubitauit: an hoc de posthumo lege lata primus Aquilius induxerit? sed sanè uideo ante Aquilium de Posthumo fuisse intet Crassum 9 & Scæuolam disceptatum: Non quidem an posthumus posset institui; erat enim hoc multo ante iure ciuili constitutum: sed an secundus hæres posset esse M. Curius, posthumo non nato. Quæ sanè causa Curio est à centumuiris adiudicata. Non est ergo primum hoc ab Aquilio inductum. Huiusce tamen rei inducta fortasse primum ab ipso formula est, ac prolata. Hoc & initium illius legis indicat, quod est antiquis formulis congruentissimum; & præterea hic Ciceronis locus apertè demõstrat; hoc studio formulas proferendi fuisse Aquilium delectatum. Ab eodem enim habemus etiam Aquilianam stipulationem; quam formulam esse ne-

8 Insti. ti. de exhe. li. §. Post humorũ. aut

9 Ci. in pri. oratorio pa. 29. in or. ꝓ A. Cænin-na & Topi. sed omniũ latissime in Bruto pa. 31.

mo poteſt negare. Videtis multa hic à nobis eſſe expoſita; quibus antiqua illa Iuriſperitia expli-cata eſt ac illuſtrata, & noſtrorum peccata dete-cta; non maleuolentia ulla, ſed ſtudio antiquis il lis ſuam laudem reſtituendi, & nequis ueſtrum in ea amplius impingat. Ad illud nunc de edi-ctis & interdictis, quod longe utiliſſimum eſt, ue niamus. Diſputant de his multis locis doctores;
1 remque hanc totam nemo, quem uiderim, per fecte intellexit, aut commodè explicauit. Præ-tores, Romæ ſemel, aut iterum edicebant, toto illo anno quo Præturam obtinebant. Edicta e-nim ualde erant generalia & quam plurima capi ta continebant: illa in primis de hereditatum poſ ſeſſione, deque bonis poſſidendis: ac ſæpe totam iuris dicundi rationem complectebantur. In prouinciis autem, qui eas pro Conſule, aut pro Prætore obtinebant unà hanc edicendi poteſta-tem habebant. Interdicta uero, orta quidem il la ſunt omnia ab edictis; ſed hoc habent propriũ, quod ſemper unius alicuius rei, aut capitis edi-cti cauſa dabantur. Ita ex uno edicto poterant multa naſci interdicta. Nam cum quis contra unum, pluraue edicti capita feciſſet, in interdi-ctum incidiſſe dicebatur. Erant autem interdi-cta quædam, ab ipſis quidem edictis profecta, &

1 Præcipue l. Prætor ait de op. no. nu.

ita ipsorum quasi partes (quæ etiam aliquando edicta nominantur, modo discrimen illud intelligatur) sed usu quodam longo confirmata, & facta quasi ciuiles quædam actiones: quæ Cicero 2 [Vetera nominat ac translatitia edicta.] Talia sunt uti possidetis, utrubi, & illud unde ui, de quo grauiter ac erudite pro A. Cæcinna Cicero disceptauit. Nam cum ueteres strictam quandam actionum rationem sequerentur, scrupulose singulas actiones & interdicta separauerant; sed erant actionum similia & plane paria huiusmodi translatitia 3 interdicta. Ex his constat, quàm male à doctoribus duo hæc confundantur, edictum & interdictum: quod (ut ante dixi) totam illam legem Prætor ait, perturbauit. Nanque duo illa quæ ibi ponuntur capita, interdicta propriè sunt; atque ita semper ab Vlpiano nominãtur, nulla facta edicti mentione. Quod autem ipse lege prima in principio dicit: hoc edicto Prætor: nullo modo ad hæc capita debet referri. Vnde quiuis potest intelligere, quã male illud dixerit Accur. uideri sibi prophetam Iureconsultum: quem Bartolus quidem defendit, sed (ut uerum dicam) non bene. Est enim caput illud (ut clarè potest intelligi) sũpmtum ex aliqua Vlpiani explicatione illius edicti; quod

2 Li. III in uer. pag. 99

3 Accur. insti. de actionib. in prin. ualent autem hæc quàm maximè ad tuendum Castrẽsem; quem male Decius reprehẽdit in Rub. qui admit. C.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

quum ille anteposuisset, aut ex perpetuo edicto retulisset, ad suam interpretationem aggrediens incipit: Hoc edicto Prætor ait. Vides ergo quãta lux potest ex his afferri illi præclaræ quæstioni, de qua mentio est in quã plurimis nostri Iuris locis? atqui hæc ignoratio infinitas nugas effecit; quum Barto. ait esse genus edictum, & interdictum speciem; & dum uult Iason plane idem esse, nec ulla in re differre; quo nil imperitius, & ab historia remotius. Porro illud quod dixi, quã maxime generalia consueuisse edicta proponi; sumptum præcipue à nobis est ex quodam Ciceronis 4 loco; qui cum iis comparatus, quæ de interdictis tradit 5 Iustinianus; rem proculdubio planam apertamqne efficiunt. De philosophia fortasse, quia res patet latissime, & quia in ea uos omnes scitis, esse me aliquandiu uersatum; multam à me doctamque orationem expectabitis. Ego uero in hoc laborabo, ut quæ dicturus sum utilissima sint; & ex magno cumulo eligam quam maxime necessaria. Sed quo maius hæc pondus habent, quam quæ ante dicta sunt, eo illa aptius breuiusque exponam. Peccatum à nostris in hac re est multis modis. Quod quidem condonandum ipsis magna parte est. Quia

4 Lib.. VI ad att. ep. I pag. 87.
5 Institu. de interdi.

nostra patrumque nostrorum memoria, & fere ante quingentos annos, ab ipsis philosophis male hæc ipsa philosophia, inquinateq; tractata est; & (ut ita dicam) barbare tradita. Nam quum ipsi nec græce, sed nec latine scirent; Platonem Aristotelemque non intellexerunt: Ciceronem uero lumen latinæ philosophiæ, nunquam nisi tanquam grammaticum aliquem nominarunt. Itaque ad Auerroem, Scotum, & alias huiusmodi nugas se totos conuerterunt. Quod si integrũ haberent Auerroem, fortasse non ita errarent, ut uulgo faciunt. Verum ille ex Arabica Hispanicaque lingua uersus, ac peruersus potius, mille illis nugas & monstra in animum instillauit. Sed reprehendet aliquis in me illud quã maxime; quod in omni disciplina nimiam uolo haberi linguæ & orationis rationem. Sed dum hoc in philosophia dico, audite o uos præclari philosophi; Platonis, Aristotelis, Xenophontis, Ciceronis exẽplo dico: quorum nemo non magnam curam studiumque posuit in excolendo sermone. Quid ergo? putatisne uos horum similes posse euadere sine ulla studiorum similitudine? aut mauultis Scoti, & Burlei similes esse, quam Platonis, & Aristotelis? sed hæc fortasse aliquando propria aliqua disputatione a nobis tractabuntur; nunc

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

quod instat, agamus. Ab his malis philosophis non potuere nostri, nisi malam quandam philosophiam accipere, creuit etiam apud ipsos peccatum, quo erant minus in ea doctrina uersati. Possem huiusce rei infinita exempla afferre. Nā quia latissime patet philosophia, & res omnes diuinas humanasque complexa est; & quia ius tale quoque est; fit, ut quam maxime in eam nostri impegerint. Est quoddam in hac re peccatum uulgo ab omnibus 1 approbatū, ita ut pro regula quadam correlatiuorum (ut ipsi dicunt) habeatur. Sic autem hæc ab ipsis traduntur, ut si quid uni relatorum tribuitur, sit idem quoque alteri tribuendum. Ita si iustus pater erit, si pius, si moderatus, erit ex hac regula, iustus, pius, moderatus filius. Rursus; si claudus, si luscus, si hebes est filius (quæ omnia naturæ sunt uitia) erit & claudus, & luscus, & hebes pater. Quo quid absurdius? scio autem constringi regulam hanc ab ipsis multis modis, sed sane tota ipsa regula falsa est, & euidens est in ea peccatum. Peccati autem hæc est causa. Quum uidisset Bar. in iure quædam ita coniuncta 2 esse, ut si in uno ualet aliquid, hoc idem sæpe ualeat in altero; putauit ipse hoc esse non posse nisi ob hanc ipsam uim relationis. Et acceperat fortasse ipse ab aliquo ma

1 Bar. l. fin. de ind. uid. tol. C. & in l. 1. C. de cupr. li. xj. docto. quoq; in ru. de acqui. poss. ff

2 l. fin. an cci. & l. v. de resc uē. ff.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

lo philoſopho (nemo enim mediocriter doctus hoc unquam dixit) ita eſſe in relatis: quum hoc non dicatur a philoſophis ſed hoc alterum; ſequi ſe inuicem relata & quaſi ponere; ut ſi pater eſt, ſit filius neceſſario, & contra: illud autem nemo unquam ſomniauit; ut ſi dolo quidpiam facit filius, pater quoque in eodem dolo eſſe dicatur.

3 L.V. ante cita.

Quod autem de emptore & uenditore ait 3 Iulianus, non eſt propter ullam relationem; emptor enim & uenditor relata non ſunt: ſed eſt, quia emptionis ac uenditionis eadem plane eſt actio, ipſis tantum perſonis diſtincta. Ita ſi in emptione eſt dolus, quia eadem actio uix unquã poteſt ſeparari; eſt etiam in uenditione dolus. Habito tamen perſonarum reſpectu, non actionis ipſius, poteſt aliquando doloſus eſſe emptor, ſine ullo dolo uenditoris. Atque hoc eſt, quod in fine illius legis uult Iulianus; in qua tota nulla mentio relatorum. Velim auditores clariſſimi, ſi hæc tenuius & ſubtilius à me tractantur, quam locus hic poſtulat; hoc non mihi tribuatis, ſed illis à quibus primum hoc emanauit. Quum enim in eam eſſem orationem ingreſſus, fuit illinc quo quo modo exeundum, aut potius erependum. Nunc quia ab his uadis emerſimus, liberius uagabimur; & in re longe magis ad utilitatem & uo

luptatem ueſtram accommodata reliqua noſtra oratio uerſabitur. Ergo de illa parte philoſophiæ, quam præcipuè ante attigimus; ſcilicet de diſſerendi facultate tractemus. Facere non potuerunt noſtri, quin ex iis quæ in hac arte tractantur, multa illi in ſcripta ſua conferrent; artem tamen ipſam totam neglexerunt: quod eos in maxima peccata induxit. Principio omnem diſceptandi inter ſe rationem perturbauit: quum is qui aliquid ponit, non reſpondet ut ſua tueatur; ſed argumentatur, & urget alterum, ac cogit reſpondere: quo quid poteſt eſſe perturbatius? illud autem, quod tam longa oratione ab ipſis tractatur, de argumento à contrario ſenſu, 4 & ab ethymologia, 5 nonne ab eodem fonte manauit? ſed hæc alibi latius explicabo. Itaque nunc nil amplius dicam. Sed unum uolo tantum tractare, & à uobis intelligi, de argumento à ſimilitudine: quòd ſentio hac una re cognita, totam hanc noſtram orationem uiſum uobis iri utiliſſimam, & ad ueſtra ſtudia reformanda aptiſſimam. Solent noſtri doctores hoc ſimilitudinis argumẽto quàm maximè uti, nec ſanè ullum argumenti genus crebrius in ore & ſcriptis ipſorũ uerſatur; quod illi hac oratione ſignificant: argumento (inquiunt) eſt lex; ſed in eo quàm maximè peccatur.

4 L.1. de offi.eius.ff.
5 L.ij.§.appellata Si Cer.Pe.ff.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Principio quum de iure alicuius rei dubitatur, paucæ admodum sunt res, quæ illam similitudinem habeant, ex qua possit bonum similitudinis argumentum sumi. In singulis enim causis multa propria & singularia considerantur à Iurisconsultis, quæ difficillimè possunt in aliam quampiã rem conuenire. Hoc ueteres illi Iurisconsulti acutissimè (ut alia omnia) uiderunt; itaque rarissimè usi sunt hoc similitudinis argumento. Quod clarè docet Cicero ad Trebatium scribẽs. [Similitudo (inquit) sequitur, quæ latè patet, sed Oratoribus & philosophis, magisquã uobis.] Hoc cum Cicero Trebatio scribat, certum est apud ueteres illos Iurisperitos ita receptum & usitatum fuisse. Quod quidem quàm contra à nostris fiat, nolo longa oratione narrare; hoc unũ uobis apertè & simpliciter dico: Decio, & Iasoni, qui nunc in maximo sunt honore, posse tertiam scriptorum partem decedere, si illa ueterũ regula seruaretur, ut rarissimè hæc similitudinis argumenta usurparemus. Ac sanè mihi nil est facilius, quam illa ipsa similitudinis argumenta refutare. Quod idem uos quàm facillimè potestis præstare, si intelligitis quæ debet esse similitudo, ut ex ea bene aliquid probetur. Vobis enim bene rem considerantibus semper aliquid occur

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ret, quod illi similitudini possitis obiicere. Videtis ergo & in hac, & aliis quàm plurimis rebus, quantum nostrorum Iurisperitia ab illa ueterum recessit. At uero nemini dubium est, in quibus sit peccatum. Illi enim omnia acutè, doctè, artificiosèque tractarunt: nostris (ut leuissimè dicam) multa artis & doctrinæ instrumenta defuerunt: quæ illis omnia suppeditarunt. Considerate igitur uos, & perpendite, quorum mauultis similes euadere, horum ne, an illorum? quanquam sanè dum hæc dico, non uobis suadeo, ut doctorum scripta planè negligatis; sed hortor, ut ueterum Iureconsultorum, quàm maximam rationem habeatis; & uestra studia illorum more formetis. Stultum enim est, putare sine magna studiorum similitudine, posse illis similes euadere. Hoc ergo uos hórtor, hoc rogo, ac obsecro, quod tamen ad uestrum omnium utilitatem quã maximè pertinet; ut nostrorum non omnino ne glectis libris, ueteres illos studiosè imitemini. Instrumentaque illa Iuris ciuilis; latinũ sermonẽ, historiã, ac philosophia, ut à nobis exposita sunt, comparetis. Sic enim & doctè sanctèque leges tractabitis; & principis maiestatem reuerenter ac piè coletis; Remque publicam præclarè guber-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

nabitis. Quæ tria quã maximè oportet uos intelligere, quibus est in foro ac hominũ luce uersandũ.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

MI. TH. TAXAQVETIVS CONSAL. PERESIO AB EPISTOLIS ET A' CONSILIIS PHILIPPO REGI OPT. MAX.

OLO breuiter CONSALVE clariſſime rationem huius noſtræ ſcripturæ & orationum explicare. Quanquam enim ſcio tibi fore notiſſimã, propter egregiam doctrinam ac ingenium tuum ſingulare; tamen quia uideo non defuturos qui eam ignorent; ſumo hunc laborem non tam uoluntariũ, quam (ut ego arbitror) neceſſarium. Fuit autẽ hæc noſtra ratio. Quum multa in Iure collegiſſem, quæ ſtatui ſeruare, & diu multumque polire; uolui aliquod tanquam induſtriæ noſtræ indicium & ſpecimen apparere. Ingratos enim in Deum & pene impios eos eſſe exiſtimo, quibus Deus uim aliquam & celeritatem ingenij tribuit; ſi eam omnem non collocant in iuuandis hominibus, & ipſis omnibus omnino utilitatibus comparandis. Hoc igitur impulit me, primum ut hæc ſcriberem, dein ut ederem. Sed quæret aliquis: cur hoc genus ſequutus es ſcribendi ora

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

tiones, quod uidetur à nostris scriptoribus alienius? huic non aliud responsum dabo; quàm me propterea hoc ipsum esse sequutum, quia nil potest esse coniunctius summis hisce duabus Iuris ac eloquentiæ disciplinis. Quod si quis ita est falsis imperitorum opinionibus imbutus, ut hoc per se nequeat intelligere, in summos illos & ueterrimos Iurisconsultos intueatur: Q. Scæuolã; Gal. Aquilium; Ser. Sulpitium; qui omnes eloquentiam unicè complexi sunt, ut ea Ius ciuile (ut Cicero ait) tuerentur. Hos ergo sumus imitati; dum orationes fecimus. Quanquam hæc ipsa, si tradere cum aliqua orationis ui & lepore uolebam, non alia ratione potui melius commodiusue tractare. Verum in hoc ipso oratorio munere non temerè sumus imperiteque uersati.

1 M. Tullius in Bruto

1 Tria enim cum sint dicendi genera: unum summissum & tenue: modicum alterum & temperatum: tertium amplum ac sublime: hoc aliis maioribus causis reliquimus; temperatum illud & tenue diligenter sumus persequuti. Quanquam enim mediocres quam maximè esse uolebamus, lenitatem orationis ac numeros studiose consectando; res tamen ipsa sæpe nos humiles esse coegit. Qui enim potui illud de relatis nisi humiliter dicere? in quo tamen ipso

apparet

apparet noster conatus humilitatem (quantum licuit) uitantis, & mediocritatem consectantis. Itaque prior illa oratio tota fere est temperata. In altera cernitur multo pluribus in locis humilitas: quam nullo modo potui uitare. Fuisset enim perridiculum si aliud orationis genus essem sequutus. Huiusmodi est tota illa de falsis summariis disputatio. Nam in illis quæ inepta diximus, quia nil minutum fuit perscrutandum, paulo grauius sumus uersati. Illud etiam, quum docuimus, quomodo sit in doctorum scriptis uersandum; non potuit nisi summisse tractari. Verum quæ postea insequuntur, mediocritatem omnino tenent. In quibus præceptum illud Horatij ordinis commodissime (nisi fallimur) induximus. In quo cætera bene, illud & eleganter & callide, cum orationem a literis, & scriptis ad omnem cuiusuis rei ordinem reuocauimus. Illum autem locum, in quo Mariani Socini casum deploramus, uera animi mœstitia ita expressit; ut uix putem posse melius magnum luctum breui oratione demonstrari. Ipsa uero peroratio, in qua Bartolum induximus, callide est astuteq; confecta: ut illud, in quo uidebamur graues in doctores fuisse, leniremus. Hoc quanquam callide factum est, tamen nil sum mentitus. Bartolo enim ue-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

re ac ingenue, quod ad Iuris usum spectat, summa omnia tribuo. Hæc est nostrarum orationũ ratio. Quæ ut tibi fuit ad intelligendum perfacilis, ita aliis erit fortasse perdifficilis. Volui autẽ sic omnibus satisfacere, nequis aliquid temere à nobis factum esse reputaret: non solum in Iurę ciuili, sed neque in munere ipso oratorio. In quo si nequeo perfecte, at semper enitar, ut sine crimine uidear esse uersatus. Tu uero facile patieris; cuius tu rei minime omnium indigebas; si nos in ea per te uoluimus omnibus satisfacere, & occurrere fortasse aliquorum errori. Vale & nos ama. Bononiæ Idib. Octo. M D L V I.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

DE RATIONE DISCENDI IVS CIVILE AD IVRIS STV- DIOSOS ORATIO.

AGNVM meum ſtudium, & conſtans in uos ac perpetua uoluntas, iuuenes optimi facit, ut nunquam ceſſem cogitare, ſi quid reperire queã, quo hoc Iuris ſtudium, quod & eſt, & iudicatur permoleſtũ; ratione aliqua & arte, ſi non iucundum & facile, at minus quàm nunc eſt moleſtum efficiã, in ueſtram & noſtrum omnium utilitatem. Ac diu mihi multumque de ea re cogitãti multa in mentẽ uenerunt, quæ ſpero uobis, nec inutilia, nec ad audiendum fore iniucunda. Sed uereor, ne quis hæc alia mente, quàm à nobis proferuntur accipiat (ut ſunt homines uulgò ad male de aliis ſentiendum ac loquendum proniores) mihi autem ego ſat conſcius ſum; nihil me non ſolum dictu-rum in hac re, ſed ne cogitaturum quidem, ut nec dixi adhuc, nec cogitaui; quo quiſquam uerbo ullo meo uioletur. Itaque hac meorum omnium factorum conſcientia fretus, liberè eloquar iuueues quæ ſentio ad ueſtrum commodũ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

pertinere. Recordor enim me, & liberum & in liberrima patria ortum ac procreatum; iis præterea artibus institutum, quæ & liberos esse hominum animos docent, atque etiam efficiunt. Qua libertate ingenij ita utar, ut nihil quicquã licenter, sed ne immoderate quidem dicam. Vt enim odi serua quædam ob ignorantiam & rusticitatẽ ingenia; ita execror uehementer immoderata. Talem quoque animum uelim uos iuuenes ad hæc nostra audienda afferre; liberum, & nullo præiudicio occupatum; moderatum insuper, & omni maledicendi studio carentem. Sic enim & influere in uestros animos poterit si quid afferemus, & penitus infigi; si experti, utilia uobis esse quæ à nobis dicentur, intelligetis. Atque hæc nemo uestrum ita accipiat, quasi ego tanquã præceptor aliquis prodeam ad docendum tantũ, non ad discendum paratus? Ego enim iuuenes multis uestrum nòn sum maior ætate; quamobrem uobis est cum æquali uestro lætandum: nec ea sum arrogantia, ut etiã maximè senex, nollem à quouis uestrum quicquid posset studiis meis utile esse edoceri. Ergo dicam ego nunc, quia meæ hæ sunt partes; quæ de ratione discendi Ius ciuile cogitaui: & rursus discam à uobis libentissimè, si quid afferetis. Discimus Ius ciuile ex Pã

dectis, Codice, & iis omnibus libris, quos de hoc Iure fecit Iustinianus: & a doctoribus, qui in eos libros multa explicandi causa scripserunt: eos enim quos uiua uoce audimus cum his coniungo quorum scripta uolutamus. Dicam ergo quantum uni, & quantum alteri scriptorum generi sentiam tribuendum, & qua ratione uelim in utroque uersandum explicabo. Iis enim non assentior (ut sunt res) qui putant ab horum omnino libris abstinendum. Accedet etiam his, tanquã quoddam capitolij fastigium, ut aliquid de disputandi ratione dicamus. Iustiniani libris summã tribuet authoritatem, qui sciet, quantum est legi iuste a summo magistratu latæ in Reipub. administratione tribuendum. Sunt enim libri illi omnes, quasi lex unica plurima capita continens lata a Iustiniano ad omne forum constituendum, & omnes ciuiles causas diiudicandas. Propterea summe ille laborauit, ne quid simile ac contrariũ in hoc toto iure inueniretur: ne quid esset in eadem lege repugnans, ac imperite iteratum: quod tamen in tanta scriptorum multitudine, & tanta causarum uarietate consequi non potuit: quod nec quispiam alius esset in eadem re cõsequutus. Rideamus ergo homines quosdam stultos, & cõmuni sensui repugnãtes, qui ut aliquid in nostro

In §. ante cita.

l. ii: §. si quid autem de ue. iur. enu. c.

Iure reprehendere uideantur, quædam proferūt, in quibus est aliqua dissimilitudo atque adeo repugnantia: & contra alios superstitiosos, qui ita hoc mordicus tenent, nihil esse in iure simile, nec contrarium, ut mille nugas & ineptias fingant, potius, quam fateantur (id quod fatendum est) aliquid posse aliquando simile, ac contrarium in his Iustiniani libris reperiri. Quid ergo stultius si quid tale reperitur, quam uelle Iustinianum alia ratione tueri, quam se est ipse tutatus? dicens, commune hoc esse uitium, nec ita perfectū posse quicquam à nobis effici, in quo non aliqua parte laboretur. Porro qui nimio acumine, dementia potius, propter unum & alterum peccatum ea reiiciunt, quæ multis aliis partibus possuut esse utilissima; ij mihi & communis sensus uidentur esse expertes, & naturam ipsam humanam aspernari. Itaque aut ad cælum conuolent statim; aut si hoc ipsi non possunt, consequens est, ut hi communis hominum ingenij aspernatores possint à nobis in bestiis numerari. Sed de his satis, quod tamen ipsum nō sine 2 causa diximus. Ad illud de Iustiniani libris redeamus. Quibus diximus summam esse habendam authoritatem. Fateor hoc dicet aliquis, sed difficile est sensum & mentem Iustiani ex ipsius libris intelligere. Fa-

In. §. ante cita.

2 Propter uanū illum Agrippā, & non nullos nouos scriptores.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

teor quoque ego iis esse difficile, qui nec bene latine sciunt, nec ullam habent politiorum artium cognitionem. Multi enim sunt, qui ita linguã latinam tenent, ut Italicam rudes quidam Galli aut Hispani: qui loquuntur quidem aliquid, sed ex libris Italicis nullam bonam sententiam eliciunt. Laborandum ergo in hac re uobis est, & illis præterea duabus, quas priore oratione exposui, si quid uultis in hac arte studiis, & ingenio uestro dignum efficere. Sed hoc me ualde commouet ac deterret (dicet alter) quod Accur. & Bartolum uideo, summæ inter nostros authoritatis; locum unum modo quatuor, modo quinq; modis explicantes. Quæ ergo mihi est ex illis expositio eligenda? aut cui adhærendũ? Et hi quoque (ut ante exposui) eodem uitio laborarunt. Sed ne quem res illa uehementius moueat, uolo rem totam latius paulo ac fusius explicare. Sunt multi loci, & leges multæ (nominemus has ita nomine uulgari) sic scriptæ, ut uarias quasdam expositiones commode possint accipere. Quod non solum in hoc scriptorum genere euenit, sed in aliis fere omnibus, Philosophorum, medicorum, & in ipsis quoque sacris scriptis ac diuinis. Hoc quum utuntur illi genere explicandi, commode illi quidem & recte facere possunt. Verũ

aliquando non diuersas tantum, sed contrarias & repugnantes afferunt; quod consistere nullo modo potest; cum unica tantum sit uuius rei ueritas, quæ secari, tanquam corpus aliquod, in plures & contrarias partes non potest. Hoc animaduerso, uidete in quod genus ex his duobus cadat illa explicationũ uarietas. Atque in utroque ne more imperitorum incerti uagemini, uia hac & ratione utimini; ut ueram & certam legis

3 pri. præceptio. sententiam intelligatis. 3 Primum quæ antecedunt, quæque sequuntur legem illam perspicite, & sæpe titulum ipsum, in quo lex illa posita est, in mentem reuocate. Valde enim ad leges intelligendas ualet titulus: ut commode ille ad genus omne scriptorum dixerit, quicunque dixit, semper esse titulum spectandum: quod quidem in nostris legibus cõmodissime dici potest, & quàm

4 Secun. præceptio. maximè potest ualere. 4 Hoc etiam uolo uos admonitos, sæpe membra omnia & incisa, in quibus legentium mentes consistunt, a lege esse auferenda: & sic esse legendam, quasi nullum in ea punctum appareat. Ratio enim hæc interpunctorum noua est, & ad errandum facillima, præsertim in non ualde doctis Typographis. Expedit ergo admodum, simpliciter legem accipere. Illa enim, tametsi minuta, sæpe animum uehe-

mentius

mentius perturbant. 5 Ac quia uulgo communi ſermone iactatur, & ſæpe euenit, ut lex una aliam explanet; uidete diligenter quis ſit cuiuſq; legis author, præſertim cum de eo dubitatur. Ex hoc enim, cognita temporum ratione, qua ſe Iuriſconſulti inuicem antecedunt, poteſtis intelligere, ſit ne ueriſimile legem unã altera explicari. Vt ſi quis uelit aliquo Iuliani capite ſententiam quampiam Pauli explicari, hic mihi imperitus & ridiculus homo uideatur. At ſi contra aliquis cõtendat (quod nos alias 6 tractauimus, & ut ſpero, omnibus probabimus) præclare hic uidetur poſſe ſentire; & plane ſentit non abſurde. Hæc ſunt, quibus uelim ſtudioſum Iuris prius uti, tanquam inſtrumentis legum intelligendarum: ne ſtatim ad gloſas & ad doctrinas (ut uocant) currat; unde ſæpe minus accipiet, quam adduxit. Quanquam neque id reprehendo, ut Accurſiũ uideat; ſed hoc nolo, ut ſubito & feſtinanter: tanquam certus omnia ab illo iri explicatum. Sed hoc de Accurſio poſt uidebimus; nũc de his quæ pro lege habemus, & de ipſo iure dicamus. Ergo admonuimus uos iuuenes optimi, quod nos experti ſcimus, & uos ipſi intelligetis, quanto uobis ſit emolumento futurũ: primum ut in difficili aliqua lege intelligenda, & quæ antecedunt,

5 Terria præceptio.

6 legẽ more Iuliani ꝺ Iuriſdict. om. iu. ff. explicari ꝑ le. cũ Prætor Pauli de iudi. ff.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

quæque sequũtur diligenter cõsideretis; & titulũ quam maximè spectetis. Commata etiam omnia & puncta auferatis: demum ut authore ipso legis notato, uideatis, possit ne lex una alia explicari. Verum 7 quod nunc dicemus iuuare uos plurimum poterit in his omnibus quæ lectionibus (quas uulgo ordinarias uocant) tractantur. Est autem huiusmodi, ut pauloante quàm ad has est aggrediendum, uideatis omnes titulos, qui ea de re sunt in Digestis, ac Codice, & maximè illos Institutionum. In has enim summi illi uiri, & huius Iuris confectores & collectores, præcipuas Iuris disputationes contulerunt; explicatas illas quidem arte, ac omni dubitatione sublata. Vt sanè, quamuis multa latius sæpe alibi, nusquã tamen certius & apertius tradantur. Ergo ut ad ea ueniã quæ estis hoc anno audituri; uelim uos per diligenter legere titulum; Qui admitti, Vnde liberi, & omnes quos de bonorum possessionibus in sextum Codicis librum retulit Iustinianus. Neque negligere quæ de his eisdem bo. possessionibus in 36. & 37. Pandect. libros sunt ab eodem Iustiniano coniecta. Sed omnium primum uolo uos Institutiones uidere. Quo sanè in titulo propriè uidebitis, id quod nos ante diximus; summos illos uiros, hoc unum maximè stu

7 Quarta præceptio.

duiſſe, ut in illis Inſtitutionibus artem, qualemcunque potuerũt, Iuris huius docerent ac traderent. Primum enim caput (ut ſunt hæc ab Holoandro diſtributa) quod longiſſimum eſt, totũ in digerendis & ordinandis bonorum poſſeſſionis titulis uerſatur. Vt quaſi hoc ipſum, quod nos iam diu monemus, ut titulos hos omnes percurratis, imperet ipſe Iuſtinianus ac præcipiat. De Legatis, quæ futura eſt altera diſputatio, habetis multa ex Iuriſconſultis collecta, nonnulla ab Imperatoribus; quæ omnia & poteſtis legere, & debetis. Sed in Inſtitutionibus uidentur illi in hac una maximè re laboraſſe: itaque ille titulus uobis eſt, quam diligentiſſimè uolutandus. Sed dicet aliquis, nimis multa ſunt hæc, quæ tu uis a nobis præcognoſci. An neſcis in unica lege ſæpe unum atque alterum menſem conſumere doctores? nimium ſanè hoc ſcio. Verum dum ego uos ad hanc rationem hortor, illius perturbationis uolo obliuiſci. Sat erit (quia neceſſe eſt iſta audire) ut quum eos audietis, illorum more agatis. Quum priuatim uultis aliquid proficere, utimini hoc noſtro: quid noſtro? Imo Iuſtiniani. Ipſe enim dum uetat, ne poſteri quicquam in Iure ſcribant, hoc nos uult agere, ut ex his libris omnia colligamus, quæ ad omnem cauſarum tracta

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

tionem aptemus. Quod quanquam consuetudo quædam pessima perturbauit, quis hanc nobis adimat libertatem; ut cum maiore anni tempore, & publicè perturbationem hanc sequamur; priuatim, & exiguo quodam temporis curriculo, optimum ordinem, scientiæ ciuilis effectorem, & ipsius Iustiniani ordinem, ut ne consectemur? quo in studio uolo uos libere uersari, & sæpe uno die quadraginta, & quinquaginta leges percurrere. Quod quidem non sine summa utilitate facietis, si latinum sermonem, & rationem quandam Iurisconsultorum, & Imperatorum non ignorabitis. Iuuabit autem uos admodum ad hoc studium, & lexicon Iuris, & suis locis sæpe Accursius. Nanque Accursium ipsum hac maximè ratione existimo ea omnia collegisse, quas glosas nominamus. Quas sanè iusto ac debito tanti uiri merito posteri omnes in summo honore habuerunt. Et quidem uix suadeo, dum hoc facitis (quamuis aliquid fortasse ignoretis) ut propter aliquas aliorū explicationes ab hoc cursu recedatis. Sæpissimè enim euenit, ut quæ deinceps leges insequuntur, clarius obscuritatem illam explanent, quàm ulla cuiuspiam explicatio. Ex quo sanè perfacili studio duæ hæ maximæ utilitates consequuntur. Primum, ut magna ex

parte quæcunque ad diiudicandum, & (ut uulgo dicunt) decidendum quamuis quæstionem afferuntur, iam ante cognita habeatis. Quanquã enim in alia multa excurrunt doctores, tamen quæ proprie ad quãuis quæstionem afferuntur, uix unquam ex aliis legibus sunt, quã quæ in iis, ordine & natura coniunctis titulis collocantur. Præterea hoc amplius habebitis, si illud diligenter feciſtis, ut multas habeatis, optimas diſputãdi occaſiones; ſumptas illas quidem commodiſſime ex ipſis Iuriſcõſultorum tractationibus: quibus non facile alij, qui hanc rationem non norũt, uos ipſi facillime eſtis reſponſuri. Itaque hoc uobis quam maxime poſſum commendo, & ut hac uia utamini rogo. Qua ſola poteſtis, ſi non totius Iuris ciuilis, at ueſtrorum ſtudiorum artem uobis quaſi quandam comparare. Atque hæc de his libris omnibus Iuſtiniani, quos pro lege habemus, dicta ſufficiant. Si hoc unum uos admonuero, quod nec inutile erit, nec ineptũ; ut ſæpe recordemini, leges omnes Pandectarum ſumptas eſſe ex uariis Iuriſconſultorum tractationibus: Itaque conciſas ſæpe, & mutilas eſſe; quas oportet bono quodam iudicio & bonis artibus inſtructo, crebro ſupplere. His de lege ac Iuſtiniani libris expoſitis, nunc ad doctorum ſcripta

Quin. præceptio.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ueniamus. Inter doctores qui maxime ingenij laude floruerunt; ij maxime studio illo summaria faciendi uidentur esse delectati. In quo tamen sæpe ipsi uarias ob causas uehementer peccarũt. Sed uideamus, quæ sint ista, quæ ipsi appellant summaria. Sunt hæc similia argumentis, quæ hodie in aliquibus ueterum libris uidemus. Verũ neminem uidi ex bonis ac excellentibus scriptoribus, qui argumenta huiusmodi suis libris præposuerit. Ita ut uideatur tenue hoc esse ac nouũ studium, ante paucos annos ob ignorantiam & ingenij tenuitatem à quibusdam excogitatum. Hoc tamen ipsum, ut longam aliquam orationẽ in breuem summam colligamus, unde uidentur hæc summaria nominata; & Rhetores & Dialectici docuerũt. Quo etiam usi illi sunt eleganter in orationibus, & disputationibus suis: quãquam hoc, nunquam ita, ut nostri, & ut uulgo hodie multi, usurparunt. Noua ergo ratio est, sed planè non inepta, si rectè tractatur. Sed in his sæpe nostri peccarunt, quod aliud in summario & legi contrarium posuerunt: quæ (si uobis placet) falsa summaria nominabo: sæpissime, quod contra summarij naturam longissimam orationem instituunt: quæ quidem propriè inepta summaria dici possunt. Sed sanè, uolo id aliquot exemplis

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ostendere, ne uobis fingere ista uideamur. Quorum uos similitudine multo plura quotidie reperietis. Quis legem illam, 1 quod per manus, non audiuit quotidie ad hoc citari; scilicet principale (ut ipsi loquuntur) non confirmatur ab accessorio. Quod quanquam per se est uerum, eo tamen in loco nihil minus tractatur. Ibi enim summus ille uir & excellētis ingenij Papinianus, uulgatam sententiam & per manus traditam explicat de Codicillis; quibus dari non potest hæreditas. Rationem autem tradit hanc: ut quia per testamenta codicilli uires accipiunt, & testamenta ab hæredum institutione, hoc quasi absurdum efficeretur, si codicillis hæreditates darentur; ut idem eodem respectu daret uires & acciperet. De principali autem & accessorio (ut est ea lex) plane uerbum nullum. Nanque codicilli & testamenta non comparantur ipsa per se; quo casu posset habere locum illud summarium; sed comparantur, ut ad hæreditatem relata. Itaque uis tota rationis, & explicationis Papiniani pendet ab hæreditate. In qua unica ratio est tantum, respectus uarij, nihil principale aut accessorium. Volui hoc primo loco iuuenes notare, quia regula quædam est admodum trita, & ualde decãtata. Verum nemo propterea arbitretur, Bartolum

1 De iu. cod. ff.

nos & alios ueteres uehementius insectari; non enim hoc agimus: Nanque scio illos summo ingenio fuisse, ac multa uidisse, & diligentia fuisse plane maxima: sed admoneo, ut quæ illi tem porum causa non potuere, nos meliori usi oppor tunitate ea diligenter perquiramus, atque tracte mus. Nec malimus cum ullo, quantumuis ma gno homine peccare, quàm cum minimo præclare sentire. Quid enim esset stultius? sed alia huius generis uideamus. Est in lege illa præclara ac notissima 2 Iurisgentium, in primo summario magnum (nisi ego fallor) peccatum, in ea parte: [Secus si est innominata, nisi implemen to iustæ causæ.] Est autem res hæc difficilior, in qua animis opus est attentis, & aliquo Iuris usu exercitatis. Quam si perceperitis, rem sanè ele gantem, & ad multas Iuris partes utilem intelligetis. Duo sunt genera conuentionum, ut eo loco docet Vlpianus: unum nominatum, alterũ innominatum. Nominatæ omnes pariunt actio nes; ex innominatis magna pars actionem non parit. Hactenus conuenit mihi præclare cum ipsis omnibus. Verum innominatas illas, quæ pariunt actionem, quæ sunt tria illa genera de quibus pertractat 3 Paulus; putant ipsi non effi cere hanc actionem, nisi causa (ut ipsi dicunt) se quuta,

2 De pac. ff.

3 .l. Naturalis de præ scr. uer. ff.

quuta, aut implemento iustæ causæ. Qua in re plane ab ipsis omnibus dissentio, Baldo excepto, qui breuiter rem hanc attingit. Contractus enim do ut des, & do ut facias, sic pariunt actionem subito ac continenter, ut emptio ac locatio, quibus 4 comparantur: discrimen tantum hoc est, quod hæ nomen habent, illæ nõ habẽt; aliud præterea nullum. Sed dices, quid? antequam dem uis tu nasci actionem? minime uero: sed ante quam dem, dico nec esse, nec intelligi ullo modo posse, do ut des cõtractũ; atqui hoc est, quod ipsi dicunt implemento iustæ causæ? uideo, sed male omnino rem explicant. Hoc enim, quod ipsi dicunt, rationem aliquam haberet; si esse unquã do ut des sine hoc implemẽto posset: quin etiam nomen ipsum do ut des, declarat me implere iam atque dare. Nam si conuentio fiat cũ aliquo, ut ego dem ac tu des; nuda erit hæc conuentio huius contractus faciendi; non erit do ut des contractus: non magis, quam si de uendendo conueniremus, nec aliud amplius ageremus; conuentio hæc esset simplex, non uenditio. Ergo cum do ut des sine hoc implemento (quod ipsi dicunt) intelligi non possit; plane nihil est, quod ipsi de hoc ipso implemento iustæ causæ tradiderunt. At uero nemo, qui legem illam peruolu-

4 vide le. naturalis antecitatã.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

tauit, nescit; latissime hoc illorum peccatum patere, & quasi totam illam elegantissimam legem, quæ fons & caput est omnium conuentionum, perturbare. I ergo, & hanc diligentiam accurate singulas res, & singula uocabula examinandi, tenuem dicito, & grammaticis tantum aptam. Nos uero grammaticos nominent, quantum uolent; erimus sane literati: hi non grammatici, illiterati. Et quæso quam artem poterunt hi sine literis intelligere? quum sciamus præclaras omnes artes literis esse, & elegantia quadam sermonis a summis uiris comprehensas. Possem alia multa huiusmodi peccata referre ex infinitis falsis summariis (iterandum enim hoc est uocabulũ, & hæc est deuoranda molestia) quale est in primo summario legis illius difficilimæ 5 Gallus, dum ait: consilium esse de instituendis posthumis nepotibus, qui aliàs non poterant institui: at uero nos aperte priore oratione docuimus formulam illã esse, & multo ante Gallum licuisse, posthumos instituere, eisque secundos hæredes dare, ut in illa perillustri Curiana causa clare demonstratur. Sũt alia præterea multa ex his quæ falsa diximus, quæ relinquenda nobis sunt, ne in re nimium tenui ac subtili diutius adhæréscat oratio. Sed dicendum aliquid omnino est de his quæ proprie

5 De lib. & posth.

inepta nominauimus. Quæ ſane non temere, nec inconſiderate inepta dixi; ſed ita hoc ſum in re iſta uſus uocabulo, ut late apud 6 Ciceronē Craſſus de eo tractat; ipſum accommodans ad perſonas. Inepta ergo ſummaria dico illa maxime eſſe, non propter falſitatem, ſed quæ lege ſunt aut paragrapho longiora (utamur hoc quoque græco uocabulo) qualia infinita poſſem numerare. A quo etiam uitio non abſunt illa, quæ totidem uerbis, niſi quod admodum inquinate, eandem legis ſententiam repetunt: quæ ſunt infinita te illa infinitiora. Hoc poteſt aliquid eſſe ineptius? poteſt aliquid magis eſſe præter naturam & rationem ſummarij? quam ut par, atque adeo maior ſit ſumma, quam illud cuius eſt ſumma? obſecro uos omnes, atque obteſtor, ut hoc intueri, & ut animum ad hæc uelitis referre: uos Patres oro, uos iuuenes hortor, ne mei ingenij tenuitatem aut ætatem conſideretis; ſed rem ipſam, & ſimplicem nudamque ueritatem ſpectate. Mihi enim nihil ueſtra Patres gratia iucundius, nihil ueſtra iuuenes utilitate antiquius eſſe quicquam poteſt. Quare ut ſileam, quod maxime prædicandum & decantandum uidetur, nulla unquā gratia, aut ulla mea iucunditate adducar. Ego ne iuuenes non proferam, quæ uobis utilia eſſe

6 Li II. de ora. in prin.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

intellexero? Ego quæ inania uideo esse, & in quibus uideo uos ætatem uestram terere non indicabo? nunquam sanè tale quicquam committam. Atqui ego, qui uideor fortasse hæc aliquibus cõcitatè & turbulenter agere, ita sum turbæ inimicus; ut hos ipsos, Bartolum, Salycetum, Alexandrum, à quibus ista manarunt, dilandem: quorum libris, quatenus cum illa Iustiniani lege consentiunt, ualde iudico esse incumbendũ. Verum relictis summariis, alia tractemus horum scriptis magis propria, & per omnia fusa: quæ quidem breuiter ac modestè attingemus. Et sanè nollem quenquam putare, aliquid nobis esse antiquius moderatione animi atque modestia, nil est etenim: sed cum uehementius aliquando agimus, non hoc uitio rapimur; sed studio indicandæ aliquibus, & omnino asserendæ ueritatis. In multas huiusmodi res, de quibus nunc dicere constitui, crebrò mihi intuenti non semel contigit annotare; nostros homines in plærosq; errores, qui perturbationem hanc, quam lamentamur, effecerunt; potius casu, quàm ullo consilio aut iudicio incidisse. Quod sanè eos quàm maximè excusat: quippe quæ nec opinantibus acciderunt. Nanque uix unam atque alteram leuissimam rationem afferunt; & tamen idipsum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

uulgo omnes sequuntur. Ita magnum malum est, authorem aliquem habere erroris, & tanquã exemplo peccare. Huiusmodi illud est uulgo iactatum, tanquam a 1 Iustiniano profectum; ut erubescamus sine lege loqui. Quod sanè, si illi ad hoc referrent, ut nihil esset in ciuilibus causis, æquitate ulla ac clementia sine lege diiudicandum; uerè illi quidem, & ad illam Iustiniani sententiam aptè loquerentur: sed cum uolunt, nullam omnino rem, & nullum uerbũ sine lege proferri; quis hoc poterit ferre? aut quid aptius inueniri potest, ut nos philosophis, & aliis qui hoc ius non profitentur deridendos præbeamus? quũ ita uidemur in legum scriptura hærere, ut nullã intelligamus esse a summo Deo legem mentibus nostris impressam? An nos soli sumus communis sensus expertes, ut nil sine lege, nil per nos ipsos commodè loqui ualeamus? quid ergo mihi obiicis, cum rem tracto peruulgatam, quod legem non afferam? an hæc Iuris scientia uult ipsa sola sciri? aliis artibus impeditur? sed ineptum est diutius in re ad intelligendum perfacili hærere. Verum in ea maxima pars doctorum peccat: & sæpe ualde torquentur, ne uideatur aliquid ipsis defuisse, nisi hasce non necessarias leges attulerunt. Verum enim uero quid dicam, cum in re

1 Au. de tri. & semiss.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

aliqua huiusmodi manifesta ac nota nõ unam tã-
tum legem afferunt, sed sæpe tres ac quatuor?
quid quæso possum aliud dicere, quàm illos quid
scriberent non considerasse, & patientia abuti no
stra. Quod quidem uitium, ut quod scribimus
non consideremus; maximum quidem est, si 2
Ciceroni perfecto dicendi magistro fidem ullam
adhibemus. Sed sanè (ut uerum dicam) mini-
mum inter alios hoc uitio laborat Bartolus; estq;
hoc nouorum quorũdam potius peccatum, quã
uetustiorum. Quare cauendum nobis magis est,
ac longius refugiendum. Itaque censeo iuuenes,
ut uobiscum tãquam Pædagogi munere fungar,
(nil enim uereor, modo uobis possim commoda
re) censeo igitur, dum Bartolum, Iasonem, aut
alium in manus sumitis, ut sic in eo uersemini. 3
Primum ut totam illam sententiam Bartoli, quã
uultis perfectè intelligere, percurratis: idque at-
tente ac diligenter facite. Nec tamen curetis pri-
ma hac lectione leges illas quas citat uidere, sic
enim breui rudem quandam cognitionem habe-
bitis Bartoli sententiæ, quam deinceps semel at-
que iterum repetentes, tum leges illas annotato-
te, ac legitote, quas ad rem facere intelligetis.
Sanè hac uia, & triplici lectione, clare & aperte
intelligetis, quæ sit Bartoli & cuiusuis doctoris

2 Lib. II. de ora.

3 Quomõ uersandũ in doctoribus.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ſententia. Nec uero miretur aliquis triplicem illã lectionem; & putet, propterea maius quoddam tempus conſumi, non enim ita eſt: quin illi, qui primo quaſi impetu, & Bartoli ſententiam uolũt intelligere, & leges omnes uidere, longe plus tẽporis ponũt in una lectione, quam uos in triplici ponetis: & cum omnia percurrerunt, plane nihil intelligunt. Cauſa hæc eſt: quia leges omnes uolunt ſubito uidere; quas non facile intelligunt, quo referantur: aut ſi quando intelligunt, facillime obliuiſcuntur propoſiti, quod non habent penitus in mentibus infixum. Vos autem prima illa lectione hoc ipſum propoſitum tenebitis, quod alia omnia uobis efficiet quam facillima. Video me iam diu pædagogũ agere, & tenuius hæc ſubtiliuſque tractare, quam hoc ipſum dicẽdi munus, quo defungor pati uideatur. Sed maior mihi cura eſt iuuenes ueſtræ utilitatis, quã ullius meæ oſtentationis. Hoc autem quod modo dixi, expertus, ſcio eſſe utiliſſimum; contigitque mihi ſæpe hac uia ut una hora plus me profeciſſe ſentirem, quã alias tribus. Hoc ergo arripite, quod utiliſſimũ ueſtris omnibus ſtudiis eſſe ſentietis. Verũ eſt alia quoq; perturbatio ĩ horũ ſcriptis, quæ ualde nos omnes qui hæc tractamus cõmouet: & ſane quo meliore ingenio ſunt eo magis abhorrẽt. Eſt aũt

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

ut īfinitas quæstiones temere profundāt, minima sæpe occasione, aliquādo etiā nulla. In quo tamē uitio multo grauius peccant noui scriptores, ut Decius, & Iason, quā alij uetustiores. Quid enim attinet in le. 1. de off. ei. cu. ma. est iu. ff. tam multa de titulis Principum coniicere? quid tam multa de argumento à contrario sensu effutire? quod quidem ut ab ipsis tractatur, & intelligi nullo modo potest, & idipsum quod intelligitur sine ullo est usu: ut autem debet intelligi, & facile, & magno cū usu intelligitur. Sed de hoc alias: id enim tantum nunc agimus, & in hanc Legem, & in alias omnes quas nobiles & perillustres appellāt, eos molem quasi quandam quæstionum sine ullo iudicio coniecisse. Quid de rubrica de acq. & am. poss. ff. dicam? quid facit ad illum titulum quæ falsò ab omnibus de relatis traduntur? quid illa disputatio longissima contrariorum? atqui Accursius moderatè fecit, qui uerbum tantum unum eius rei apposuit: ij, omnia quæ potuerūt ea de re conquirere, effuderunt. Hinc nata sunt monstra illa repetitionum, quibus nihil inordinatius, nihil fingi potuit perturbatius. Et sanè Bartolus, ac ueteres rarissimè in hoc flagitium inciderunt: propria sunt hæc peccata nouorum. Qui, quum bene rem suam familiarem guberna

rent,

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

rent, & ordine in suis consiliis uterentur; putarũt præclara posse sua scripta posteris uideri, si sine ullo ordine, sine arte, sine uenustate tractarentur. O rem perridiculam. Quod cum dico, timeo ne quis me exaudiat, qui hoc nõ amet Ius ac amplectatur: ne ille nos derideat, & putet his ineptiis nostram omnem doctrinam contineri; sed non est ita: quorundam sunt hæc uitia nouorum hominum; reliqua elegantissima sunt, & plenissima uenustatis. Verum oportebat sanè eos homines illud Horatij præceptum, excellentis sine dubio ingenij uiri, recordari: ut quod in agendo sequebantur, in scribendo quoque usurparent.

Ordinis hæc uirtus erit, & uenus: aut ego fallor:
Vt iam nunc dicat: iam nunc debentia dici
Plæraq; differat: & præsens in tempus omittat.

Debet enim quiuis non malus scriptor, non solũ non conquirere quæ aliena sunt, & ad rem minime faciunt; uerum in iis quæ sunt illius disputationis propria, hoc debet ordine uti; ut quæ debent dici sæpe differat, & maiorem quãdã opportunitatem aucupetur. O præclari hominis eruditissimum, ac aureum præceptum: o præstantem ordinis magistrum Horatium. Nanque quod propriè in his, quæ scriptis, atque literis cõtinentur dixit Horatius; possumus commodissimè ad

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

res ipsas,& ad omnia quæ a nobis efficiũtur trans ferre. Quæso, quis rem ullam commode tracta bit,aut ex animo finiet, qui hoc non obseruabit? ut hoc nunc agat, alterum deinceps; non illud quidem, quod ei primum in animum uenit ut ageret, sed quod intelliget esse operi aptissimũ. Sermo autem familiaris, & hæc nostra consuetu do qua urbani nominamur,& quæ efficit,ut a ru sticis differamus, qua quæso alia re continetur, quam hoc ordine?

Vt iam nunc dicat: iam uunc debentia dici
Plæraq; differat:

Itaq; Decius, ac Iason, quos scimus urbanos & elegantes homines fuisse; si subtile illud suum iu dicium,quo in aliis rebus, & sermonibus uteban tur, ad suam artem,& ad sua scripta contulissent: proculdubio meliora multo, ac limatiora illorũ scripta, quam nunc sunt, haberemus. De Iaso ne autem audiui, inter suæ ætatis homines fuisse illum unum iudicatum exponendis Principum mandatis aptissimum. Quod quidem ut illi sum mæ laudi est, ita perlibenter a nobis prædicatur (ut quiuis intelligãt non inuidere nos his homi nibus, sed studio ueritatis dicere, quæcunque di cimus) uerum exponere commode legationem nemo potest, qui nõ aliqua parte præceptionem

Laudat Iasõ

illam obſeruet. Ac ſanè uideo propterea illum in hac re præclarè eſſe uerſatum, quia in ea præſtans ſuum ingeniũ & naturam ſequebatur: quæ, niſi corrumpitur prauis male traditæ artis præceptionibus, ſolet ſæpe optima eſſe magiſtra ueritatis. At in ſua ciuili diſciplina ſic agebat; quia ſic didicerat à malis præceptoribus eſſe in ea arte agendum; & ſic ipſe putabat. Itaque quod bonum in eo erat & excellens, erat ab optima illius natura & excellenti ingenio; quod erat uitij, erat ab arte corrupta. Nullus enim error difficilius ex animis hominũ eripitur, quàm qui ratione fieri exiſtimatur. Illud enim in quo quis putat ſe peccare, facilè relinquit: illud difficillimè, quum putat ſe præclare ſentire. Propterea fuit mihi iuuenes magis apud uos laborandũ, quòd bona pars horum quæ reprehendimus, ita inueterauerunt; ut pene artis loco habeantur: et Iuris proprium exiſtimatur, ut ſine ordine, & ſine ulla uenuſtate tradatur. Ego uero nõ Iuris dico eſſe hoc uitiũ, ſed doctorum Iuris, & artificum: cum quibus uolo uos quidem uerſari; non enim ſuadeo, ut Alexandri, Iaſonis, Decij ſcripta non legatis; ſed moneo, ut artificioſè ueſtra ſtudia tractetis. Vtetur autem hac arte, ut quiſque ingenio, & eruditione, magis ualebit. Quòd ſi nulla in re ſentiet his

nostris admonitionibus adiuuari; censeo, ut in his doctorum scriptis, ut potest, & ut illi commodius est, uersetur. Video enim latini sermonis, & antiquitatis, ei esse pernecessariam cognitionem, qui uult hac nostra ratione uti: quas res si quis non ita tenet, ut his nostris possit iuuari; uidete quàm sum in hac re æquo animo, & quàm nolo homines nihil agere, & desidia consumi: itero illud idem, ut clarius intelligatur: iudico huic esse utilius, totos dies in una perturbata quæstione consumere, quàm desperatione libros abiicere, & plane nihil agere. Nanque sic agendo, si non arte, at usu, aliquid aliquando efficiet: nihil agẽdo nihil unquã efficiet. Sed ego, dũ hæc disputo iuuenes, cum his loquor, qui & ingenio bono, & bonis artibus mediocriter sunt instructi; quales scio esse uestrum maximam partem. Cum his ergo fuit omnis mea superior oratio, ad quos hæc quoq; referimus, quæ restant breuiter exponenda. Diximus de Iustiniani lege multa, plura de doctorum scriptis: de summariis, & de toto genere scriptorum; & in his, qua uia bene & utiliter uersandũ esse arbitremur, explicauimus. Quæ sane omnia eò pertinent, ut in omni genere ciuilium scriptorum cõmode, & quodam quasi artificio (quod ante sine ullo fiebat) uersemur:

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

de disceptandi

restat, ut tantisper de disceptationibus, quæ magnæ sunt inter huius disciplinæ professores, disseramus. Spero autem hanc, quam de tota hac re breuem habituri sumus orationem, nec inutilem uobis, nec iniucundam futuram. Diu enim sumus in ea arte uersati, quæ ab hoc inuicem disserendi & disputandi munere nomen accepit. Itaque quicquid in hac re dicemus, non temere, & sine ratione effundemus: uerum acceptis huius rei præceptis ex ea arte, quam modo nominauimus, id totum, quod de his disputationibus dicturi sumus, diligẽter & accuratè trademus. Ex huius artis ignoratione manarũt oĩa, quæ in hac re doctores peccarunt. Nam cum nulla alia sit disserendi ars, quàm illa una de qua loquimur dialectica; hanc uero nostri abhorrerent: factum est, ut sine arte, ingenij tãtum facultate disputarent. Quod cum fieret, euenit, quod erat necessariũ; ut sunt uaria hominum ingenia: alia ad celeriter aliquid intelligendum prompta, alia lenta atque tarda; alia dissoluta, & quanquam non admodũ tarda, tamen ab omni arte aliena; alia uero sponte sua artificium amplectentia: euenit (inquam) ut tot essent disputandi inter ipsos rationes, quot erant ingeniorum genera, & explicandi se, ac intelligendi uiæ. Qui tamen uulgo hoc omnes se

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

quuntur, putantque proprium esse in Iure dispu tandi, ut qui argumentatur ac disserit, etiam ad ea respondeat, quæ ab eo qui posuit obiiciuntur: quo nihil fingi potuit alienius, & magis dissitum ab omni omnino ratione disputandi; quid enim potest esse perturbatius? quam ut ille qui ad respondendum denuntiauit se esse paratum; ut is alterum urgeat, ac cogat respondere. Cui possum percommode dicere: quid me urges? tu quæcũ que à me afferuntur, ad ea debes respondere? tu me ad agendum uocasti, te dixisti ad respondendum paratũ? quid ergo nunc ista peruertis? quid metuis? quod tuas partes mihi tribuis, meas tibi assumis? quibus sanè uocibus oporteret istum di sputandi imperitum, non solum refutatum, sed illusum quoque obmutescere. Verum res ista to ta huiusmodi est, & est ita absurdus error, ut nul la egeat oratione grauiore. Vt enim sæpe à præce ptore meo MARIANO SOCINO audi ui: cuius sanè uiri, uel hæc sola recordatio magno animum meum luctu perculit, & incredibili mœ rore mentem perturbauit: dum recordor hunc nobis iuuenes magno nostro detrimento ablatũ; qui unus doctè & artificiosè multa, omnia acutis simè disserebat. Nam quod ad eum attinet, per functum illum esse uideo omnibus honorũ gra-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

dibus, quos puto illum unquam optasse: uideo affecta iam ætate, & suo quasi tempore obiisse, & (quod maximum est) summum omnibus Iuris studiosis sui desiderium reliquisse. Nostrũ ergo totum est malum, illius nullum. Tu uero ito fælix excellentis uiri anima, & illo beatorum æuo (quod non dubito te diu expetiuisse) cum maiore Mariano, Patruo Bartolomeo, filio Alexandro perfruere. Verum oportet nos iuuenes huius tam clari, & illustris ad laudem uiri sæpe memoriam animo repetere, & præcepta recordari. In his erat illud, quod cœperam dicere; & lachrymis mœroreq; oppressus absoluere nequiui, quũ dicebat: primo suorum studiorum tempore non fuisse hanc consuetudinem: esseque hoc inductũ à nescio quibus parum doctis, & minus acutis (ut ipse dicebat) hominibus; ut rationem hanc utrinque differendi & respondendi, consectarentur: quam sanè totam ille (ut erat acutissimi uir ingenij, & natura artificij amantissimus) reiiciebat ac abhorrebat. Quis ergo in re ista amplius hærebit? quam uidet nouam rem esse, & sine ulla ratione à tardis hominibus inuentam; omni præterea artificio contrariã, & Mariani testimonio refutatã? Equidẽ neminẽ arbitror esse, qui mõ satis sanus sit; qui rẽ quã agit nolit efficere quãfacillimã: quẽ

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

si sibi ipsi difficultates obiicientē uideremus, stultissimū omnes & amentē esse clamaremus. Quid ergo? nos soli in nostra arte hoc non uidebimus? quod si faber, si sutor in sua non uideret rideremus? hoc autem ipsum, quod ita facile est ad reprehendendum, suadet ille, qui ita suadet esse disputandum, ut utrinque disseratur: quod nil aliud est, quam ipsum sibi periculum creare, & se suo gladio iugulare. Nam cum ita sunt distinctæ partes & distributæ, ut ille qui posuit respondeat, alter argumentetur atque agat; & facilior multò est cuiusque ratio, cum unum tantum cuique est agendum; & præterea elici aliquid ex hac disputatione, & uerum potest aliquando inueniri: illa perturbatio, potius quàm disputatio, & difficillima est, & ad omnem planè rem quæ doctrina continetur ineptissima: nisi cui magnum hoc uidetur, quod ingentes excitat clamores, & quod uulgo eò magis quæque probantur, quò sciuntur minus. Has nisi quis numerat, nullas uideo quas possit utilitates numerare. Ergo hac reiecta, artificiosam illam, quam dixi disputandi rationem sequamur. Verum nolo ita astrictos nostros, ut dialecticos esse; ut contortis tantum enthymematis, & certis syllogismis utātur: sed licebit nobis sæpe latius, explicandæ nostræ sententiæ, &

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

legis alicuius cauſa, uagari. Sic enim ars hæc & doctrina Iuris poſtulat, non tam ad umbratiles quaſdam diſputationes in ſcholis inuenta, quàm ad forenſes apta concertationes debet ergo noſtra diſputatio ſæpe oratorum actionibus ſimilis potius eſſe, quàm arti omnino aſtrictæ; in qua philoſophorum propriè diſputations uerſantur. Itaque licebit ſæpe differenti latius aliquanto uagari; licebit etiam alteri aliquid aliquando obiicere, cum quo uideatur illius argumentatio magna parte repugnare: ſed ut eum urgeat, & ipſe quaſi argumentari uideatur, ineptiſſimum eſt, nec debet ullo modo licere. Verum eſt aliud in diſputando peccatum: cuius cum diligenter authorem perquiſiuerim, nunquam potui inuenire, quis fuit iſtius author peccati. Eſt autem uulgo receptum, & omnium ſermone iactatum, ut cum de una communi (ſic enim ipſi loquuntur) diſputamus; alias omnes ponamus. Rationem qua inducti uulgo hoc omnes approbarunt, ſanè uideo: authorem peccati non uideo: et de ratione poſtea, de authore nunc pauca dicamus. Primum Bartolus, cui merito ſuo plurimum omnes debemus, non fuit ipſe tam ſtultæ rei inuentor. Ipſe enim ſæpe contra hanc ipſorum regulam facit, etiam cum eſſet commodius, ut eam aliqua

parte conseruaret. Præclarum est huiusce rei testimonium, cum ille de coniungenda cum inter dictis rei uendicatione disputat; 1 ad quã erat illud necessarium, an aliquãdo possint duæ aliquæ actiones coniungi. Itaque hoc primum, quanquam alibi de eo latius 2 explicauerat, disputauit. Tractat autem ita illud, ut ad Cyni quoque opinionem, non ad eam tantum, quæ tum erat communis, disputationem suam accommodet. Quinam ergo sunt hi, qui nos ista sua regula uolunt irretitos teneri, quam totam Bartolus spreuit atque repudiauit? Sed bonam (dicet aliquis) habet rationem, illam nimirum, quia nisi hoc ita tueremur, semper in disputando fluctuaremus; & cuiuis liceret de omnibus omnino rebus dubitare. Sane hoc ipsum optimè intelligo; nec ita sum temerarius, ut quod ad reprehendendũ suscipio, id non intelligam. Sed percontor; cur idē philosophi non faciunt? cur medici? cur Theologi non faciunt? an in illis quoque artibus non multæ sunt, & uariæ sententiæ? an illi non hoc quoque curant, ut in sua doctrina nil perturbate tractetur? cur illi hoc inuento, & tanquam remedio non utuntur, nostri utuntur? an in disputandi ratione plus nostri uiderunt, quam philosophi? quàm medici? quàm Theologi? sane nulla est ha

1 l. natura liter. §. nihil cõe nu. 11.

2 l. edita n. 1 . de edē. C.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

rum causarum: sed illi cum scirent disputare, legem illam, non tantum non necessariam, uerũ etiam malam esse uiderunt. Nãque ut sit aliquod incommodum illud, ut reperiatur aliquis ita stultus, qui id neget quod uerissimum est, & de eo uelit omnino disceptari: quæso uos, nonne maius malum est, ut cogamur quod falsum est, ut uerum ponere, (quod sæpissime nobis euenit in tãta quæstionum coniunctione) quam ut de uero disceptemus? quod si tale est, ut legibus apertè tractetur, consistendum est; quia hæ sunt, tanquam huius artis principia: sin minus, bonis est ille rationibus conuincendus, non communibus opinionibus irretiendus. longe enim maius malum est, ut falsum prouero sumatur; quàm ut in uero dubitetur. In uero enim hærentes eliciemus aliquid: falsis positis, nihil unquam recte disputabimus. Deficeret me uox fortasse, si pro ueritate contra falsitatem uellem grauiter & oratoriè dicere; materia dicendi nunquam profecto deficeret. Verum non id agimus, ut grandes in dicendo uideamur, sed ut quietè uobis & sedatè rem plane ueram suadeamus; & ipsam ueritatem defendamus: uos uero re tota bene considerata, eam iudicate. Diximus multa iuuenes, sed ea ratione diximus, ut possint quam breuissime

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

comprehendi. Duo enim ſunt omnino noſtræ orationis capita: unum de libris, quibus Ius ciuile continetur; alterum de noſtra ratione diſputãdi. Quod ad libros attinet; docuimus, qua artẽ, & quibus quaſi uiis ſit in illa Iuſtiniani lege uerſandum: in qua ſane uolo uobis noſtras illas admonitiones maximæ curæ eſſe, quæ ſæpe omnes poſſunt uobis ad rem unam ſeruire. In ſcriptis doctorum, aliquid de ſummariis; pluribus quã alius, quo pacto uobis ſunt illorum omnia ſcripta tractanda, explicauimus. Et ſane illud quàm maximè admonemus, ne primo quaſi impetu leges omnes, quas citãt doctores uideatis; ſed hoc maximè conamini, ut illius doctoris, quem legitis, mentem & diſputationis propoſitum intelligatis. Itero: propoſitum intelligite; intellectũ omnia uobis efficiet facilia, difficillima neglectũ: an uideor uobis malitioſè de doctoribus loqui, qui hoc unum ſuadeo ut eos intelligatis? ſed duo illa peccata diſputandi, quæ nos grauiter reprehendimus, mouebunt aliquos, ut male de doctoribus loquuti eſſe uideamur, quorum ego peccatorum nullum ueterem uideo eſſe authorem, nonos quoſdã eſſe uideo, & eos ignotos authores. De doctoribus autem ipſis, quanquam multa ſæpe in tota oratione dixi, tamen uolo nunc ſentẽ-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

tiam uobis meam plane & aperte explicare. Ego nonuullorum ingenia Bartoli, Baldi, Castrensis, Cumani, Socinorum, dilaudo: horum, & aliorum omnium diligentiam admiror: sed ut nõ dicam multa his defuisse, quæ erant pernecessaria, nemo a me unquam impetrabit. Ego ne bene latinè loqui Bartolum dicam? nouisse antiquitatem? quæ tamen pernecessaria est cuius homini docto, præsertim Iurisconsulto: nisi uolumus semper pueri æstimari. Ego ne hunc, aut alium quempiam ex his quos nominaui, dicam artem scisse docendi, & sua monumentis tradendi? qui hoc uolet dicere, dicat quantum uolet, me quidem ridente, nec tamen repugnante: ego uero nunquam committam, ut ita alicui uidear insanire, ut hic mihi uideatur. Quid ergo, dices, relinquis doctoribus, si hæc aufers? magna; ingenium, & Iuris usum: quæ duæ res sæpe illos inducebant, ut sine arte multa artificiose tractarent. Quod in Bar. & Castrensi sæpe annotaui; in aliis nõ ita frequenter. Quid ergo? reprehendenda ne hæc uitia grauiter, & tanquam exprobranda eis esse censes? minime uerò: sed nec alterum, ut censeam laudanda; sunt enim uitia. Sed cum uideã, eos non tam culpa peccasse sua, quam temporũ; do illis iustam ac debitam ueniam libentissimè.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Vt enim ille acutiſſimus poeta dixit: qui
Nec ueniā antiquis, ſed honorē & præmia poſcit,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet: errat:

Laudat Bartolus

ſic qui bonis oīno uiris libenter ignoſcit, & facit humaniter, & laudans quæ in eis uere laudāda eſſe cognoſcit, facit omnino liberaliter. Deus bone ſi nunc Bartolus uiueret, quo ſtudio non ſolum ſanitatem (ut nominat Cicero) orationis, ſed elegantiam quoq; omnem ſectaretur: qui in ea temporis illius ignorantia linguā etiam Hebræam didicit: certe diſcere tētauit. Qua diligētia antiquitatem uniuerſam perueſtigaſſet: quo ſtudio Ius hoc ciuile cum uera Ariſtotelis & Platonis philoſophia cōparaſſet? erat enim illi plane ſummum ingenium, diſcendi maxima cupiditas, cum ſummo otio: tempora tantum bona & exculta defuerunt. Equidē ſæpe hæc cogitans uideor Bartolū uidere, non ſolum hortantem ac monentem, ſed noſtram negligentiā grauiter increpātem. Quid in iſto ueſtro otio iuuenes deſidetis? an in hoc otio putatis nō magnū ineſſe negotiū? ſi doctrina ingenium, ſi animū bonis moribus, ut debetis, ſic excolitis? o fœlicem atq; beatā iſtā ueſtrā ætatem ſi ea bene utimini: ſane, ſi mihi illud opportunitas mei tēporis cōceſſiſſet; ut fuiſſet a quo bene latine didiciſſem, fuiſſent boni philoſophi, & omnino

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

utstudia oĩa politioris humanitatis uiguissent; certe quidem aut perparũ, aut nihil omnino in meis scriptis desideraretur. Vos ista negligitis? uos contemnitis? sanè ignoratis, quæ sit uis artis; & quãtũ lumen ingenio addat sermonis elegãtia. In hanc ergo & alias bonarum rerum disciplinas incumbite, meliore, quã nos, usi opportunitate. Hæc monentem Bartolũ; eadem ferè quæ refert de Sulpitio 3 Cicero, uideor mihi sæpe uidere: tantũ excellenti hominis ingenio tribuo, tantũ illius bonitatem amplector: quã sanè simpliciter mihi ille uidetur omnino declarauisse: in illa Petri Assisii præceptoris sui 4 cõmendatione fieri enim nõ potest, ut aliis ingenio præstẽt nisi qui bonitate quadam sunt singulari. Quã præcipue gratis animis ostendunt aduersus illos, à quibus beneficiis affectos se esse cognoscunt: Vos ergo oro iuuenes atque obtestor; siue hæc utilia uobis uidentur, siue secus: beneuolentiã nobis uestrã, quã nos uobis tribuimus, exhibete: quod potuimus benignè & amãter dedimus, plura daturi si potuissemus: honorem doctoribus exhibuimus, quẽ ratio atq; ueritas postulabat: beneuolentiam omnino præstitimus. Ergo aut uestra beneuolentia digni debemus uideri, aut omnino maleuolẽtia ĩdigni: quorum alterũ erit nobis sanè iucũdissimũ, alterũ nõ ingratum.

FINIS.

3 in Bruto pa.25.

4 l. quidã cũ filiũ de uer.ob.ff. n.8

DVAS HASCE CIVILES ORATIONES MI. THO. TAXAQVETII HISPANI, VT PIE, DOCTE, ELEGANTERQVE CONFECTAS, APPROBAMVS, COMMENDAMVSQVE, ET VT LEGANT STVDIOSIS OMNIBVS SVADEMVS. DAT. BONONIAE III NO. NOVEMB. M. D. L. V I.

FRA. EVSTACHIVS LOCATELLVS
ORD. PRAED.
NICOLAVS BARGILESIVS
INQVISITORES BONONIENSES

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Si forte optime lector, in elementis, nec non in distinctionibus alicubi ut sæpe fit, offenderis, quoniam hi errores excusabiles sunt, ignoscas uelim: cæteros autem, quos in hoc nostro opere pro uiribus nostris adnotare potuimus, ut moris est, hic apposuimus.

ERRATA NONNVLLA.

Pagina	9.	li.	15	lege eruditione
Pa.	13.	li.	1.	in nonnullis deest sin fuerit
Pa.	17.	li.	15	in nonnullis lege primum
Pa.	18.	li.	10	lege fuit
Pa.	19	li.	8	lege uobis
Pa.	27	li.	16	lege quid
Pa.	28			in citatione quæ est nu. 8 aufer ? & lege autem
Pa.	29	li.	13	lege generalia
Pa.	30	li.		penul. lege sumptum.
Pa.	46	li.	14	lege peccatum

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

INDEX RERVM MAXIME NOTANDA-rum, quæ in his orationibus continentur: in quo ſcito p. ſignificare paginæ principium, m. medium, f. finem.

Leges XII tabularum plenæ erant æquitatis, non ſummi iuris. pa. 12 in m.
De flauio dubitatur ex Cicerone, fuerit ne ſcriba, pa. 12 in f.
Veteres Iuriſconſulti æquitatem aliquando contra Iuris ſubtilitatem defenderunt pa. 13 in f.
Prætor non poteſt addere ſeueritatem Iuri ciuili pa. 14 in m.
Iuſtinianus XII tabu. æquitatem uoluit reuocare pa. 14 in f.
Vnde natæ ſint communes opiniones pa. 17 in m.
Quales uoluerit eſſe Iuſtinianus eos, qui ad diſciplinam ciuilem accederent pa. 17 in f.
Quam rationem ſequatur Accur. pa. 18. in p.
Qui uir fuit Bartolus pa. 18 in m.
Tria præcipuè eſſe neceſſaria Iuris ſtudioſo pa. 19 in m.
Vide autem quomodo hæc tria ſunt tenenda pa. 19 in f
Trebatij imitatione ſuadet artem inueniendi, & tractandi argumenta, ſtudioſè eſſe amplectandam pa. 21 in m.
Vide aptam comparationem eorum, qui ab ſtudiis humanitatis abhorrent, & qui non abhorrent; cum his qui per montes iter faciunt pa. 21 in f.
Quibus moribus deceat eſſe Iurrs ſtudioſum pa. 22 in m.
Præceptores mei Ma. Socinus, Armius, Angelellus, Paleotus cōmendantur pa. 23 ad f.
Illud, expollicitatione, quam quis apud Rempu. fecit l. 9. de pollicita. ff. explicatur pa. 25 ad f.
Eleganter ac uerè ex M. Tullij de Gallo Aquilio teſtimonio multa peccata reprehenduntur pa. 27 ad f.
Doctè etiam ac nouè explicatur illud de poſthumis, nec lege lata, nec authoritate Iuriſconſulti induxiſſe Aquilium; ſed for-

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

mulam protulisse.pa.28 ad f.
Vide ueterum Romanorum consuetudinem edictorũ latißimẽ expositã:& quomodo ab his interdicta manarũt.pa.2 in m.
Qualia fuerint uetera & translatitia edicta pa.30 in p.
Ex quibus potes bene tueri Castrensem a reprehensione Decij in Ru.qui admit.C.
Digreßio elegans in philosophos to.pa.32.
Regula correlatiuorũ(ut uulgo dicũt)refutatur pa.33 et to.pa.34
Lex autem v.de res.uen.ff.occasione uere declaratur ead.pa.34.
Elegans declaratio argumenti à similitudine, & cur eo non uterẽtur ueteres Iureconsulti pa.36 ad m.
Quæ tria maximẽ præstanda sint a Iureconsultis.pa.37.in f.
Paraphrasi quadam declaratur § si quid autem, & §, contrarium de ue.iu.enu.C.pa.45 ad f.
Agrippa,& alij tanquam humani ingenij uituperatores grauiter reprehenduntur.to.pa.46
Tres præceptiones eliciendi sententiam ex aliqua difficili lege annotantur,prima,& secunda,pa.48.tertia pa.49.
Legem more de Iurisdic.om.iu.explicari per legem cum prætor de iud.ff.indicatur.pa.49.in m.
Non statim esse currendum ad glossas pa.49
Quarta præceptio utilißima,pertinens ad lectiones (quas uocãt) ordinarias pa.50 in m.
Quos titulos conueniant hoc anno præcognoscere pa.50 ad f.
Lexicon Iuris,& Accursium multis locis esse utiles ad illam nostram rationem pa.52 ad m.
Vide hac ratione usum esse Accursium.ead.pa.
Deinceps quæ utilitates ex illa studi,ratione consequantur.
Quinta præceptio pertinens ad illas tres antepositas adiungitur pa.53 ad f.
Qui doctores fecerint summaria pa.54 in p.
Quæ sint hæc,quæ dicũtur sũmaria elegãter explicatur to.pa.54
Summarium le.quod permanus de iu.co.ff.Bona ratione reprehenditur,& quale sit uerum summarium significatur to.pa.55.
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

INDEX

Primum summarium l. Iurisgentium de pac. ff. acutè reprehenditur pa. 56 & 57.
Occasione autē lex Naturalis de pres. uer. ff. multis locis explicatur iisdem pp.
Digreditur in uituperatores studiosorum artium humanitatis pa. 58 ad m.
Primum summarium l. Gallus de lib. & posth. breuiter reprehēditur pa. 58.
Quæ sint propriè inepta summaria pa. 59.
Modestè se excusat Taxaquetius pa. 60 in m.
Au. de Trien. & sem. §. conside emus uere declaratur pa. 61
Vtilissima præceptio, quo modo uersandū sit in doctoribus pa. 62 ad m. & 63.
Confusio quæstionum reprehenditur pa. 64.
Vnde natæ repetitiones pa. 64 ad f.
Lepide & uere dictum, non eundem ordinem seruasse doctores in gubernanda re sua familiari, quem in scribendo seruarunt pa. 65 in p.
Horatij locus de ordine inducitur, ex quo deinceps eleganter ad Thesem de ordine excurritur pa. 65 & 66.
Iason laudatur ut qui fuerit aptissimus legationibus pa. 66 ad f.
Qui nam error difficillimè eripiatur pa. 67 ad m.
Quibus sit aptum uti hac nostra ratione pa. 67 ad f. & 68 fere to.
Ex ignorantia dialecticæ manarunt omnia peccata disputandi to. pa. 69
Bonis rationibus reprehenditur consuetudo utrinque disputandi pa. 70 ad p.
Mariani Socini casus flebiliter, piè, ac eleganter deploratur pag. 70 ad f.
Illa eadem consuetudo ipsius authoritate refutatur pa. 71 in m.
Eadem eleganti similitudine reprehenditur pa. 71 ad f.
Ratio tamen quædam in disputando propria nostrorum Iuriscō sultorum declaratur pa. 72 ad f.
Illud uulgare dictum, quum de una communi disputamus, po

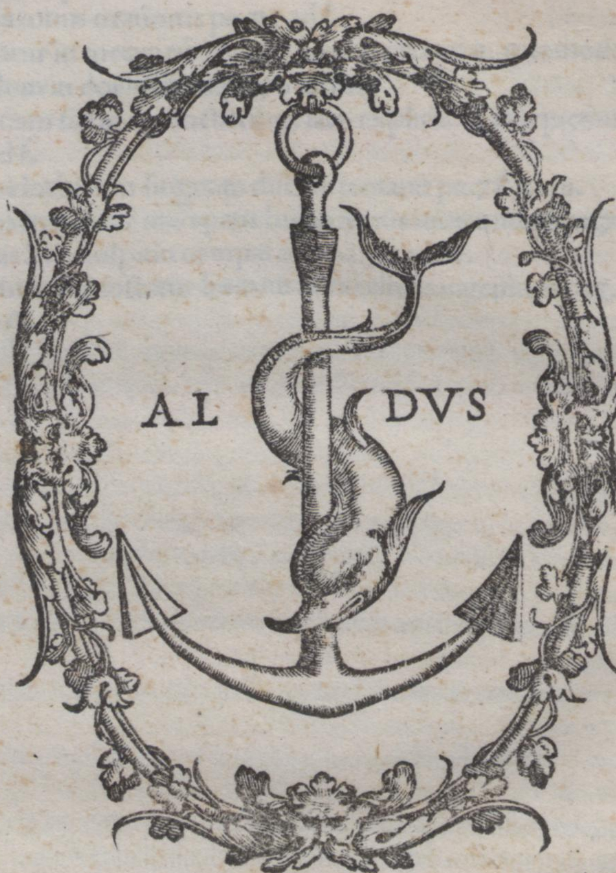
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

nendas esse alias communes; non esse à Bartolo profectum. pa. 73 ad f.
Bartolus in § nihil commune facit contra illam regulam pa. 74.
Cur philosophi, medici, Theologi regula illa non utuntur. pa. 75 adp.
Summa totius orationis pa. 75 ad f.
Reuocatur in memoriã illa utilissima præceptio, quomodo uersandum in doctoribus. pa. 76 ad m.
Sententiam suam de doctoribus late explicat Taxaquetius pag. 76 ad f.
Bartolus hæbream linguam discere tentauit pa. 78 ad m.
Bartolus inducitur increpans huius ætatis iuuentutem pa. 78.
Bartolus Ser. Sulpitio comparatur pa. 79 ad m.
Ex quibus cognoscatur bonum ac excellens ingenium pag. 79. post m.

005266450

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27

10.5
18.

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Ald.1.5.27